The Greek Review of Social Research

Vol 25 (1975)

25 Γ'

Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας

Ηλίας Δασκαλάκης

doi: [10.12681/grsr.383](https://doi.org/10.12681/grsr.383)

Copyright © 1975, Ηλίας Δασκαλάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Δασκαλάκης Η. (1975). Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας. *The Greek Review of Social Research*, 25, 370–384. <https://doi.org/10.12681/grsr.383>

ἡ ἐγκληματολογικὴ σημασία τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἐγκληματικότητος

τοῦ
Ἑλίας Δασκαλάκη

*Doctorat d'Etat Πανεπιστημίου Παρισίων
Ἐπιστημονικοῦ συνεργάτου τοῦ ΕΚΚΕ*

Ἐάν τὸ κατ' ἐξακολούθησιν ἐγκλημα ἀποτελεῖ τὸν «σταυρόν» τῶν ποινικολόγων, ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται, ὁ σκοτεινὸς ἀριθμὸς τῆς ἐγκληματικότητος μπορεῖ νὰ διεκδικήσῃ τὸν τίτλο, ὅχι μόνον τοῦ σταυροῦ τῶν ἐγκληματολόγων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐγκληματολογίας.

Σκοτεινὸς ἀριθμὸς τῆς ἐγκληματικότητος λέγεται τὸ σύνολο τῶν ἐγκλημάτων πού ἡ τέλεσίς τους δὲν γίνεται ποτέ γνωστὴ στὶς ἀρχὲς τῆς ἀρμόδιες γιὰ τὴν πρόληψιν καὶ καταστολὴ τοῦ ἐγκλήματος. Κάθε χρόνον τὰ ποινικὰ δικαστήρια δικάζουν ἓνα ὀρισμένο ἀριθμὸ ἐγκλημάτων καὶ καταδικάζουν ἓνα ὀρισμένο ἀριθμὸ ἐγκληματιῶν σὲ διάφορες ποινές. Τὸ σύνολον τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν γιὰ τὰ ὁποῖα ἐχώρησε καταδίκη ὀνομάζεται «δήλη ἐγκληματικότητα».

Ἐξ ἄλλου, οἱ δικαστικὲς ἀρχὲς λαμβάνουν γνώσιν περὶ τῆς τελέσεως καὶ ἄλλων ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν φθάνουν εἰς τὴν ποινικὴ δικαιοσύνη λόγῳ μὴ ἀνακαλύψεως τῶν δραστῶν τους. Ὁ κύκλος τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν, τῶν ὁποίων λαμβάνει γνώσιν ἡ ἀστυνομία μέσα σ' ἓνα ἔτος, ἀποτελεῖ τὴν «φαινομένη ἐγκληματικότητα», ἡ ὁποία, ὅπως εἶναι φυσικόν, εἶναι εὐρύτερη τῆς δήλης γιατί περιλαμβάνει καὶ ἐγκλήματα πού οἱ δράσται τους δὲν ἀνακαλύπτονται ποτέ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὅμως, μένει πάντοτε μιὰ ἀμφιβολία ὥς πρὸς τὸν πράγματι ἐγκληματικὸν χαρακτῆρα τῶν πράξεων πού τὴν ἀπαρτίζουν, γιατί εἶναι ἐνδεχόμενο ὀρισμένα ἀπ' αὐτὰ νὰ μὴ συνιστοῦν ἐγκλημα ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως γιὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὅπως εἶπαμε, ὀνομάζεται φαινομένη.

Ὅμως, ἡ δήλη καὶ ἡ φαινομένη ἐγκληματικότης δὲν ἐξαντλοῦν ὅλη τὴν ἐγκληματικότητα μιᾶς κοινωνίας. Παρὰ τὰ ὅσα συνηθὼς λέγονται, ὅτι τὸ τέλει ἐγκλημα δὲν ὑφίσταται, εἰς τὴν πραγματικότητα ὑπάρχει, καί, καθὼς φαίνεται, σὲ μεγάλῃ ἔκτασι, ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι πολλὰ ἐγκλήματα παραμένουν καλυμμένα ἀπὸ τὴν μυστικότητα, μὴ ἐρχόμενα ποτέ σὲ γνώσιν τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς πλατειᾶς κοινωνικῆς μάζης. Ἔτσι, ἡ δήλη καὶ ἡ φαινομένη ἐγκληματικότης ἀποτελοῦν τμήμα, ποσοστὸ, τῆς «ἀληθοῦς ἐγκληματικότητος», δηλ. τοῦ συνόλου τῶν ἐγκλημάτων πού τελοῦνται σὲ μιὰ δεδομένη χρονικὴ περίοδο, π.χ. ἔτος, στὸ πλαίσιο μιᾶς ὀρισμένης κοινωνίας. Ἡ ἔκτασις τῆς ἐγκληματικότητος αὐτῆς παραμένει πάντοτε ἄγνωστη. Τὸ τμήμα τὸ μεταξὺ τῆς φαινομένης ἐγκληματικότητος καὶ τῆς ἀληθοῦς, ἀκριβῶς ἐπειδὴ παραμένει ἀριθμητικῶς ἀπροσδιόριστο, τὸ ὀνομάζομε σκοτεινὸ ἀριθμὸ τῆς ἐγκληματικότητος. Εἶναι εὐνόητο τὸ ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει γιὰ τὸν ἐγκληματολόγον ὁ προσδιορισμὸς τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἐγκληματικότητος, γιατί, χωρὶς τὴν γνώσιν αὐτῆς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζωμε τὴν ἀληθὴ ἔκτασιν τοῦ ἐγκληματικοῦ φαινομένου. Πολλοὶ λοιπὸν ἐπιστήμονες προσπάθησαν νὰ προσδιορίσουν τὸ ἄγνωστο μέρος τῆς ἐγκληματικότητος μὲ

διάφορες μεθόδους. Δέν μπορούμε νά πούμε, βέβαια, ότι οι προσπάθειες αυτές πέτυχαν απόλυτα, ότι δηλ. ανακαλύφθηκε μέθοδος μέ την όποια νά μπορεί νά προσδιορίση κανείς μέ ακρίβεια τήν άληθή έγκληματικότητα. Έν τούτοις, άναμφισβήτητο είναι ότι ήλθαν σέ φώς ώρισμένα στοιχεία, τά όποια, άν όχι τίποτε άλλο, δείχνουν ότι ή εικόνα της έγκληματικότητας πού παρουσιάζουν οι έπίσημες στατιστικές δέν έχει πολλές σχέσεις μέ τήν πραγματική εικόνα της έγκληματικότητας, όπως αυτή προκύπτει από διάφορες έρευνες.

Η ύπαρξις του σκοτεινού αριθμού της έγκληματικότητας, όχι μόνο δέν επιτρέπει τήν γνώσι της πραγματικής έκτάσεως του έγκληματικού φαινομένου, άλλ' έχει σάν συνέπεια τήν θέσι υπό άμφισβήτησι βασικών έννοιών της έγκληματολογίας, όπως τήν ιδιότητα του έγκληματίου έναντι του μη έγκληματίου και τήν ιδιότητα του έγκλήματος σάν συμπεριφοράς, έννοιών πάνω στις όποίες ή έγκληματολογία έστήριξε τόν λόγο ύπάρξεώς της σάν επιστήμη.

Παράλληλα όμως, ή άμφισβήτησις τών έννοιών αυτών δημιουργεί τήν άνάγκη έρευνών πρós άλλη κατεύθυνσι. Έτσι, συνέπεια του σκοτεινού αριθμού είναι και ό έμπλουτισμός της έγκληματολογίας μέ ένα νέο πεδίο έρεύνης και θεωρητικής επεξεργασίας τó όποιο άγνωστος μέχρι τώρα ή κλασική έγκληματολογική έπέστη.

Τά όσα προηγούνται δείχνουν τήν σπουδαιότητα πού έχει ό σκοτεινός αριθμός της έγκληματικότητας γιά τήν έγκληματολογική θεωρία και έρευνα και τó ένδιαφέρον πού παρουσιάζει ή εξέτασις του, τήν όποια θά έπιχειρήσω μέ τήν εργασία αυτή. Δέν αντιμετώπιζω βέβαια τήν περίπτωση νά εξαντλήσω τό θέμα σ' όλες του τίς προεκτάσεις μέσα στά στενά πλαίσια αυτής της μελέτης. Πρόθεσις μου είναι άπλώς νά θέσω τά γενώμενα προβλήματα και νά σκιαγραφήσω τούς νέους προσανατολισμούς και τίς κατευθύνσεις της έγκληματολογίας πού είναι άπόκοι του σκοτεινού αριθμού, τόν όποιο θά εξέτασώμέ κάτω από τό πρίσμα, άφ' ενός μέν της δυνατότητας προσδιορισμού του (I), άφ' έτέρου δέ τών συνεπειών της ύπάρξεώς του (II). Τέλος ό καθορισμός ένός νέου πεδίου έγκληματολογικής έρεύνης, πού μοιραία άπορρέει από τήν συνειδητοποίηση τών προβλημάτων πού θέτει ό σκοτεινός αριθμός, θά κλείση τήν ανάπτυξι της εργασίας αυτής (III).

I

Η διερεύνησις τών μεθόδων προσδιορισμού του σκοτεινού αριθμού και ό άπολογισμός τών προσπαθειών πού έγιναν πρós αυτή τήν κατεύθυνσι (B) προϋποθέτουν λογικούς τήν εξέτασι του κατ' άποσιν είναι έπιστημονικός άναγκαίος αυτός ό προσδιορισμός (A). Γιατί άν είναι δυνατή ή θεμελίωσις

ίσχυρών συμπερασμάτων και παρά τήν άγνοια της άληθούς έγκληματικότητας, τότε ό προσδιορισμός του σκοτεινού αριθμού δέν είναι έπιστημονικός σημαντικός.

A. Αυτόνóητο είναι ότι ή γνώσις του σκοτεινού αριθμού της έγκληματικότητας είναι άπαραίτητη προκειμένου νά γνωρίζωμε τόν ακριβή αριθμό τών έγκλημάτων πού πράγματι τελούνται μέσα σέ ώρισμένη χρονική περίοδο, δηλ. γιά τόν αριθμητικό προσδιορισμό της πραγματικής έκτάσεως του έγκληματικού φαινομένου. Τούτο όμως δέν έχει ιδιαίτερη σημασία γιά τήν έπιστημονική γνώσι του φαινομένου αυτού. Τό άν τά έγκλήματα πού τελέσθησαν μέσα σ' ένα έτος είναι κατ' άν ή μ περισσότερα από όσα καταγράφουν οι στατιστικές της δήλης και της φαινομένης έγκληματικότητας, είναι, από έπιστημονικής άπόψεως, σχεδόν άδιάφορο. Έκείνο πού ένδιαφέρει δέν είναι ό αριθμός τών έγκλημάτων πού τελέσθησαν άλλα οι ποσοτικοί συσχετισμοί της έγκληματικότητας μέ διάφορες μεταβλητές, όπως π.χ. οι διακυμάνσεις της μέσα στόν χρόνο, ή κατανομή της κατ' άπο τέλοςεως, ήλικία, φύλο, κοινωνικο-οικονομική τάξι του δράστου, κτλ.

Η μελέτη τών έπισήμων στατιστικών της δήλης και φαινομένης έγκληματικότητας επιτρέπει τήν συναγωγή συμπερασμάτων γιά τίς διακυμάνσεις και κατανομές της γνωστής έγκληματικότητας σέ συσχετισμό μέ ώρισμένους παράγοντες. Τό κρίσιμο λοιπόν έρώτημα είναι εάν επιτρέπεται ή συναγωγή συμπερασμάτων περί της άληθούς έγκληματικότητας από τίς γνώσεις πού έχουμε περί του γνωστού μέρους αυτής (δήλης και φαινομένης). Μ' άλλους λόγους, ύπάρχει μεταξύ γνωστής και άγνωστης έγκληματικότητας σταθερή άναλογία, ώστε νά έχω δεδομένο τό πός κυμαίνεται και κατανέμεται ή δεύτερη από τό γεγονός ότι γνωρίζω τήν καμπύλη και τούς συσχετισμούς της πρώτης. Π.χ. εάν από τίς στατιστικές προκύπτει ότι ή δήλη έγκληματικότητα μεταξύ τών έτών 1955 έως 1975 παρουσίασε ώρισμένες διακυμάνσεις, οι όποιες άναφαίνονται στήν γραφική παράστασι της καμπύλης αυτής, μπορούμε νά δεχθώμε ότι παράλληλη ήταν ή πορεία της άγνωστης έγκληματικότητας; Η άκόμη, εάν από τίς έπίσημες στατιστικές προκύπτει ότι ό άνδρας είναι δύο φορές περισσότερο έγκληματικός από τίς γυναίκες, οι ήλικίας από 20 έως 30 έτών είναι ν φορές περισσότερο έγκληματικοί από τούς έχοντες ήλικία 40-50 έτών, ή ότι ή εργατική τάξι είναι μ φορές περισσότερο έγκληματική από τίς λοιπές κοινωνικο-επαγγελματικές τάξεις, είναι έπιστημονικός δυνατό νά θεωρήσωμε ότι κατ' άπο τήν άναλογία κατανέμεται και ή άγνωστη έγκληματικότητα μεταξύ τών μεταβλητών πού άναφέραμε;

Έάν ή άρμόζουσα άπάντησις στό έρώτημα αυτό

εἶναι καταφατική, τότε ὁ σκοτεινὸς ἀριθμὸς δὲν ἀποτελεῖ πρόβλημα ἰδιαίτου σημασίας, γιατί, ἂν καὶ ὁ ἀριθμητικὸς προσδιορισμὸς τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐγκληματικοῦ φαινομένου θὰ εἶναι ἄγνωστος, οἱ νόμοι ποὺ τὸ διέπουν θὰ εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τὶς γνώσεις ποὺ θὰ ἔχωμε ἀπὸ τὸ γνωστὸ μέρος τῆς ἐγκληματικότητος. Ἀλλ' ἂρμόζει καταφατικὴ ἀπάντησις;

Γιὰ ὁρισμένους ἐγκληματολόγους τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸν διάσημο Βέλγο μαθηματικὸ καὶ στατιστικὸ Quetelet, ἡ καταφατικὴ ἀπάντησις δὲν γεννοῦσε τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία. Ἐπηρεασμένους ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς μηχανικῆς, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν Βέλγο σοφὸ, βρίσκουν ἐφαρμογὴ καὶ ὅταν περὶ αὐτὰ κανεῖς ἀπὸ τὸν φυσικὸ στὸν ἠθικὸ κόσμον, ὁ Quetelet δέχεται ὅτι «ὑπάρχει μία σχέσις σχεδὸν ἀμετάβλητη μεταξὺ τῶν γνωστῶν καὶ δικαζομένων ἐγκλημάτων καὶ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν τελουμένων ἐγκλημάτων». ¹ Τοῦτο δὲ συνάγεται, κατὰ τὸν συγγραφεὴ αὐτόν, ἀπὸ τὴν καταπληκτικὴ σταθερότητα (constance) μὲ τὴν ὁποία ἀναπαράγονται κατ' ἔτος οἱ ἀριθμοὶ ποὺ ἀναφέρονται στὴν στατιστικὴ τῶν ἐγκλημάτων, σταθερότητα, ἡ ὁποία ἀναμφίβολως ἀναπαράγεται ἐπίσης στοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ὁποῖους εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίζωμε. ²

Βλέπομε λοιπὸν ὅτι, κατὰ τὸν Quetelet, ἡ ἀναλογία μεταξὺ γνωστῆς καὶ ἄγνωστης ἐγκληματικότητος ὀφίσταται, καὶ τοῦτο συνάγεται ἀπὸ τὴν σχετικὴ σταθερότητα ποὺ παρουσιάζει ἡ γνώσις ἐγκληματικότητος. Δηλαδή, ἐπειδὴ ὁ κατ' ἔτος ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν ἐγκλημάτων, ὑπὸ ὁμαλῆς συνθήκης, δὲν παρουσιάζει σημαντικὰ ἀξιομερίσεις ἀπὸ χρόνον εἰς χρόνον, συνάγεται ὅτι ἡ αὐτὴ σταθερότης θὰ χαρακτηρίζῃ καὶ τὸ ἄγνωστο τμήμα τῆς ἐγκληματικότητος.

Ἡ ἄποψις αὐτὴ στηρίζεται προφανῶς στὴν ἀντίληψιν ὅτι, κάτω ἀπὸ ὁμαλῆς συνθήκης, οἱ ὑπάρχοντες σὲ μιὰ κοινωνία ἐγκληματογόνου παράγοντες παρμένοντες οἱ ἴδιοι καὶ παράγουν συνεπῶς κάθε χρόνον τὸν ἴδιον περίπου ὅγκον ἐγκληματικότητος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ ἐγκληματικὸ δυναμικὸ τῆς κοινωνίας αὐτῆς. Ἀπὸ τὸν ὅγκον τῆς ἐγκληματικότητος αὐτῆς ἕνα μέρος περιέρχεται σὲ γνώσιν τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν καὶ καταγράφεται στὴς στατιστικὰς, αὐτὸ δὲ ποὺ παρμένει ἄγνωστο εἶναι ἀνάλογο πρὸς τὸ γνωστὸ.

Τὶς ἴδιες ἀντιλήψεις περὶ σχετικῆς σταθερότητος τῆς ἀληθοῦς ἐγκληματικότητος ὑποστηρίζει καὶ ὁ Ferri στὸν περίφημον νόμον του περὶ «ἐγκληματικοῦ κορρεσμοῦ». «Ὅπως σὲ ἕνα δεδομένο ὅγκον ὕδατος, σὲ μιὰ δεδομένη θερμοκρασία, ἀναλίσκει μία ὁρισμένη χημικὴ οὐσία, οὕτε ἕνα ἄτομο περισσότερο οὕτε ἕνα ἄτομο λιγώτερον, ἔτσι καὶ σ' ἕνα δεδομένο κοινωνικὸ περιβάλλον, ὑπὸ δεδομένους ἀτομικὰς καὶ

φυσικὰς συνθήκες, τελεῖται ἕνας ὁρισμένος ἀριθμὸς ἐγκλημάτων, οὕτε ἕνα περισσότερο οὕτε ἕνα λιγώτερον». ³

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὅλες οἱ στατιστικὲς τῶν διαφόρων κρατῶν ἐπιβεβαιώνουν αὐτὸν τὸν νόμον τῆς σχετικῆς σταθερότητος τῆς ὅλης ἐγκληματικότητος. Στὴν Γαλλία π.χ., μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1871 ἕως 1968, ἡ ὅλη ἐγκληματικότης κυμαίνεται μεταξὺ 490 καὶ 610 καταδικῶν ἀνὰ 100.000 κατοίκους. ⁴ Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ εἰκόνα ποὺ παρουσιάζουν οἱ στατιστικὲς ἄλλων χωρῶν, τόσο κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, ⁵ δηλ. σύγχρονες τῶν δεδομένων ποὺ εἶχαν ὑπ' ὄψιν τοὺς οἱ Quetelet καὶ Ferri ὅταν διτύπωσαν τὸν νόμον περὶ σχετικῆς σταθερότητος τῆς ἐγκληματικότητος, ὅσο καὶ οἱ ἀναφερόμενες στὴν ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε. ⁶

Παντοῦ παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τῆς γνωστῆς ἐγκληματικότητος δὲν παρουσιάζουν ἀπτόμοις καὶ σημαντικὰς διακυμάνσεις πλην σὲ ὁρισμένες ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις οἱ ὁποῖες θὰ μπορούσαν νὰ ἐρμηνευθοῦν μὲ τὸν νόμον τοῦ Ferri περὶ ἐγκληματικοῦ ὑπερκορρεσμοῦ. ⁷

Γεννᾶται ὁμως τὸ ἐρώτημα: αὐτὴ ἡ σχετικὴ σταθερότης τῆς ὅλης ἐγκληματικότητος μαρτυρεῖ καὶ ἀντίστοιχη σταθερότητα τῆς ἀληθοῦς ἐγκληματικότητος, μὲ ἄλλα λόγια, ὑπάρχει σταθερὴ ἀναλογία μεταξὺ τῶν, ὅπως δέχεται ὁ Quetelet; Ἡ καταφατικὴ ἀπάντησις κάθε ἄλλο παρὰ προφανὴς εἶναι. Στὸν νόμον τῆς σταθερότητος τῆς ἐγκληματικότητος ἀντιτάσσεται αὐτὸ ποὺ θὰ μπορούσε κανεῖς νὰ ἀποκαλέσῃ «νόμο τῆς δακτυλογράφου». Μία δακτυλογράφος τῆς ὁποίας τὸ maximum τῆς ἀποδόσεως φθάνει 50 σελίδες ἡμερησίως θὰ γράφῃ καθημερινῶς τόσες σελίδες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν αὐξήσιν τοῦ ὅγκου τῆς πρὸς διεκπεραίωσιν ἐργασίας. Στὴν περίπτωσίν μας, δακτυλογράφος εἶναι ἡ ὑπηρεσία τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν δικαστηρίων. Ἡ δυνατότητά τους πρὸς διώξιν καὶ ἐκδίκασιν τῶν ἐγκλημάτων δὲν εἶναι ἀπεριόριστη ἀλλ' ἐκτείνεται μέχρι μιᾶς ὁροφῆς ἐν ὅψει τῆς

3. Ferri, *Sociologie criminelle* (μετφρ. στὴν γαλλικὴ), Paris 1881, σ. 335. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι, κατὰ τὸν Ferri, ὁ νόμος αὐτὸς ἰσχύει σὲ ὁμαλῆς περιόδους. Ἀντιθέτως, σὲ περιόδους σημαντικῶν κοινωνικῶν μεταβολῶν (πόλεμος, ἐπαναστασις, κτλ.) ἰσχύει ὁ νόμος τοῦ ἐγκληματικοῦ ὑπερκορρεσμοῦ, δηλ. αὐξάνει ἀπτόμοις ἡ ἐγκληματικότητα.

4. Léauté, *Criminologie et Science pénitentiaire*, Paris 1972, ed. PUF, σελ. 206.

5. Βλ. σχετικῶς: Joly, *La France criminelle*, Paris 1888. Tarde, *La criminalité comparée*, Paris, Alcan, 1924. Dupeutiaux, *Statistique comparée de la criminalité en France, en Belgique, en Angleterre et en Allemagne*, Bruxelles 1835.

6. Βλ. Pinaut, *L'évolution de la criminalité en France depuis la libération*, RSC 1954, p. 137 ἑκ. Hoole, *Die Kriminalität in der Bundesrepublik Deutschland in Vergleich*, Wiesbaden, Bundeskriminalamt, 1968. Faustini, «La tendenza de la criminalità...» in *Rassegna di studi penitenziari*, 1957, p. 323 ἑκ. Schultz, «L'évolution de la criminalité en Suisse de 1929 à 1963», RSC 1965, p. 385.

7. Βλ. ἀνωτ., ὑποσημ. 3.

1. Adolphe Quetelet, *Sur l'homme et sur le développement de ses facultés, ou essai de physique sociale*, Paris 1835.

2. Ibid.

συγκεκριμένης οργανωτικής τους ικανότητας, επανδρώσεώς τους σε προσωπικό, εξοπλισμού τους σε τεχνικά μέσα, κτλ. Η σχετική λοιπόν σταθερότης της δήλης εγκληματικότητας που διαπιστώνεται από τις επίσημες στατιστικές, είναι επιφανειακό φαινόμενο, όφειλόμενο, όχι στον κορεσμό της εγκληματικότητας αλλά στον κορεσμό της αστυνομίας και των δικαστηρίων. Η δήλη εγκληματικότητα δεν ξεπερνά μία όρισμένη όροφή, ή οποία είναι το maximum της αποδόσεως της αστυνομίας και των δικαστηρίων. Δεν κατέρχεται, εξ άλλου, κάτω όρισμένου minimum όριου γιατί ή εργασία που σε περίοδο αίχμης παρεμένει έκκρεμής πρέπει όπωσδήποτε να διεκπεραιωθεί, πράγμα που συντελεί σε έντασι της προσταθείας σε περίοδο ύφεσεως. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι διακυμάνσεις της δήλης εγκληματικότητας κυμαίνονται σε μία ζώνη σχετικά στενή. Μπορούμε να πούμε λοιπόν ότι ή εγκληματολογική στατιστική δεν καταγράφει τόσο την εγκληματικότητα αλλά μάλλον την απόδοσι των υπηρεσιών στις όποιες έχει άνατεθή ή δίωξις και τιμώρησις του εγκλήματος.

Η έμπειρική έρευνα επιβεβαιώνει την θεωρητική αυτή υπόθεσι. Έτσι, καθώς αναφέρει ο Wolfgang στην εισήγησί του ενώπιον της Προεδρικής Έπιτροπής επί της έφαρμογής του Νόμου και της άπονομής της Δικαιοσύνης (US President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice), ή αναδιοργάνωσις της αστυνομίας της Ν. Υόρκης το 1950 είχε σαν αποτέλεσμα μία χαρακτηριστική αύξησι των ανακαλυφθέντων εγκλημάτων σε σχέσι με τα δύο προηγούμενα έτη. Οι διεκκριμένες κλοπές άνηλθαν σε 400%, οι ληστείες σε 200%, οι δε διάφορες μορφές λωποδυσίας σε 700%.

Κατά τον ίδιο συγγραφέα, ή αντικατάστασις του άρχηγού της αστυνομίας του Chicago το 1961 μετεφράσθη με μία αύξησι κατά 83% των ανακαλυφθέντων εγκλημάτων.

Στην Γαλλία, ο Davidovitch έμελέτησε για το διάστημα 1851-1952 την πορεία του αριθμού των ποινικών υποθέσεων που κατεμνηνύθησαν στην δικαιοσύνη, σε σύγκρισι, άφ' ενός μὲν με την πορεία του αριθμού των υποθέσεων που έτέθησαν στο άρχειο ή που έκλεισαν με άπαιλακτικό βούλευμα, άφ' έτέρου δέ, με την πορεία των υποθέσεων που έξεδικάσθησαν. Από την μελέτη αυτή προέκυψαν τα έξης:

α) Το σύνολον των υποθέσεων που κατεμνηνύθησαν στην δικαιοσύνη μέσα σ' ένα αιώνα (1851-1952) παρουσιάζει σταθερή αύξησι. Έτσι, ενώ ο μέσος όρος της πενταετίας 1851-1855 άνέρχεται σε 333.053 υποθέσεις, το 1952 φθάνει σε 718.441.

β) Αντίστοιχη πρὸς την αύξησι των καταμνηνυθεισών υποθέσεων είνει ή αύξησις του συνόλου τὸν υποθέσεων για τίς όποιές δεν άκήχηκε

ποινική δίωξις από τίς κατά τόπους Εισαγγελλίες αλλά διετάχθη ή τοποθέτησις τους στο άρχειο.¹

Έτσι, ενώ ο μέσος όρος της πενταετίας 1851-1855 άνέρχεται σε 106.794 άρχειοθετηθείσες υποθέσεις, δηλ. 32,07% τὸν καταμνηνυεισών κατ' αυτήν την περίοδο, κατά την πενταετία 1945-1950 ο μέσος όρος τὸν άρχειοθετηθεισών φθάνει τίς 628.317 υποθέσεις, δηλ. 66,77% τὸν καταμνηνυεισών.

γ) Αντιστρόφως, το ποσοστόν τὸν άπαλλακτικὸν βουλευμάτων κατέρχεται από 7,85% του συνόλου τὸν καταμνηνυεισών υποθέσεων κατά την περίοδο 1851-55, σε 3,19% κατά την περίοδο 1946-1950.

Με βάσι τα δεδομένα αυτά, ύπολογίζοντας την αναλογία τὸν υποθέσεων πρὸς 100.000 κατοίκους, ο συγγραφέας αυτός φθάνει στον ύπολογισμό του συσχετισμοῦ μεταξύ έκδικαζόμενων υποθέσεων και έγκαταλειπομένων αναφορικά με τὸν συνολικό όγκο τὸν υποθέσεων που υπήχθησαν στην Δικαιοσύνη. Αναφερόμενοι στο πρώτο και τελευταίο έτος της υπό κρίσιν περιόδου βλέπουμε ότι: Το 1851, επί συνόλου 841,1 καταμνηνυθεισών υποθέσεων έκδικάσθησαν 494,6 και έκλεισαν δι' άρχειοθετήσεως ή άπαιλακτικού βουλεύματος 346,5. Το 1952, επί συνόλου 1696,0 έκδικάσθησαν 462,3 έκλεισαν δε 1.233,7.

Οι αριθμοί είναι εύλωτοι και καταδεικνύουν ότι ή αύξησις τὸν υποθέσεων με τίς όποιές έπιφορτίζονται οι μηχανισμοί της δικαιοσύνης συνοδεύεται από αντίστοιχη αύξησι τὸν υποθέσεων που έγκαταλείπονται, ενώ οι έκδικαζόμενες μένοντες περίπου στα αυτά πλαίσια, και μάλιστα με κατιούσα τάση. Τοῦτο άποδεικνύει ότι οι μηχανισμοί της αστυνομίας και της δικαιοσύνης δεν μπορούν να άπορροφούν παρά ένα όρισμένο αριθμό υποθέσεων ο όποιος παραμένει σχετικῶς σταθερός παρά την αύξησι τὸν υποθέσεων που ύπάρχονται στην κρίσι της δικαιοσύνης.²

Τα πορίσματα της έρευνας αυτής δεν αφήνουν καμμία άμφιβολία ως πρὸς την έρμηνεία που πρέπει να δώσουμε στο φαινόμενο της σχετικής σταθερότητας της δήλης εγκληματικότητας. Η σταθερότητα αυτή δείχνει άπλως το σημείο έξισορροπήσεως της δικαστηριακής δραστηριότητας εν όψει της συγκεκριμένης οργανωτικής δομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Το συμπέρασμα από τίς αναλύσεις που προηγήθηκαν είναι ότι, παρά τα όσα έδίδασκαν οι σκαπανείς

1. Πρέπει να σημειωθεί ότι στην Γαλλία ίσχύει ή άρχή της σκοπιμότητας της ποινικής δίωξεως.

2. Davidovitch, «Criminalité et répression en France depuis un siècle», *Revue Française de Sociologie* 1961, p. 30 έπ. Άνάλογα είναι και τα πορίσματα της έρευνής τὸν Davidovitch και Boudon, «Les mécanismes sociaux des abandons des poursuites», *Année Sociologique* 1964, p. III έπ.

τῆς Ἑγκληματολογίας τοῦ περασμένου αἰῶνος, εἶναι ἐπιστημονικῶς ἀνεπίτρεπτο νὰ συνάγωμε συμπεράσματα γιὰ τὸ ἄγνωστο μέρος τῆς ἐγκληματικότητος ἀπὸ τὰ δεδομένα ποὺ μᾶς δίνουν οἱ ἐπίσημες στατιστικές, γιατί αὐτὲς καταγράφουν ὄχι τόσο τὴν δραστηριότητα τῶν ἐγκληματιῶν ὅσο τὴν δραστηριότητα τῶν ὀργάνων ποὺ εἶναι ἐπιφορτισμένα μὲ τὴν δίωξιν καὶ τιμώρησιν τῶν πρώτων. Συνεπῶς, ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν διαφορῶν ἀνῶμων τῆς ἐγκληματικότητος ποὺ διευτυπώθησαν κατὰ καιροὺς βάσει τῶν συσχετισμῶν τῆς δήλης ἐγκληματικότητος μὲ ὀρισμένες μεταβλητές (ἡλικία, κοινωνικὴ τάξις, φυλετικὴ προέλευσις, κτλ.), παρουσιάζεται σήμερον ἐντελὼς ἀμφίβολος.

Β. Ἡ συνειδητοποίησις ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνταπόκρισις μετὰ τὸ γνωστὸ καὶ ἀγνώστου μέρους τῆς ἐγκληματικότητος, ἔκανε ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ μέρους, τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἐγκληματικότητος, καὶ αὐτὸ ἐρμηνεύθηκε σὰν μίαν στροφὴν τῆς ἐρευνας κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν.

Στὴν προσπάθειαν ἐκτιμήσεως τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ, οἱ δυνατὲς μέθοδοι εἶναι δύο, ἡ μέθοδος τῆς αὐτοεξομολογήσεως ἢ τοῦ αὐτοπορτραίτου, ὅπως συχνὰ λέγεται, καὶ ἡ μέθοδος ὑπολογισμοῦ τῶν παθόντων. Κατὰ τὴν πρώτην, ἐρωτᾶται μία ὁμάδα ἀτόμων, λαμβανομένη μέσα ἀπ' τὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ, περὶ τοῦ ἢ τὸν τυχόν ἐγκλημάτων τὰ ὁποῖα διέπρεξε καθεὺς μέλος καὶ περὶ τοῦ ἂν ὑπῆρξαν ἀστυνομικὰ καὶ δικαστικὰ ἐπακόλουθα. Στὴν πρᾶξιν, ὑποβάλλεται ἐρωτηματολόγιον τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει τὴν περιγραφήν μιάς σειράς πράξεων ποὺ ἐμπιπτουν στὶς προβλέψεις τοῦ ποινικοῦ νόμου, καὶ καλεῖται ὁ ἐρωτώμενος νὰ ἀπαντήσῃ ἂν διέπρεξε μία ἢ περισσότερες ἀπὸ τὶς περιγραφόμενες συμπεριφορές, πόσες φορές καθεὺς μία καὶ ἂν ὑπῆρξαν συνέπειες. Εὐνόητον εἶναι ὅτι καταβάλλεται φροντίδα ὥστε ἡ ἀνωνυμία τῶν ἀπαντῶντων νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἐξασφαλισμένη.

Κατὰ τὴν δευτέραν μέθοδο, ἐπιλέγονται μία ὁμάδα πολιτῶν ποὺ ἐκπροσωποῦν τὸ σύνολο, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐρωτῶνται ἂν ἔπασαν θύματα ἐγκληματικῆς πράξεως.

Οἱ δύο αὐτὲς μέθοδοι εἶναι οἱ μόνοι τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους μπορεῖ κανεὶς νὰ προσεγγίσῃ τὸν σκοτεινὸ ἀριθμὸ. Ἀτυχῶς ὅμως καὶ οἱ δύο συνοδεύονται ἀπὸ ὀρισμένα μειονεκτήματα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν του γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐκτίμησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνῶν, ποὺ ἔγιναν μὲ βάσιν αὐτὲς τὶς μέθοδοι.

Κοινὸν μειονέκτημα καὶ τῶν δύο μεθόδων εἶναι ὅτι ἡ ὀρθότης τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐρευνας ἐξαρτᾶται τελικὰ ἀπὸ τὴν εὐλικρίνειαν τῶν ἀπαντῶντων ποὺ δίνουν τὰ ἐρωτώμενα πρόσωπα, ἡ ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σὰν δεδομένη. Ἡ μέθοδος

τῆς αὐτοεξομολογήσεως παρουσιάζει ἐπίσης τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ βρεθῇ ἓνα δείγμα πληθυσμοῦ, ποὺ ἐκπροσωπεῖ μιά περιοχὴ, γιὰ τὴν ὁποία νὰ ὑπάρχουν στατιστικὲς τῆς ἀστυνομίας, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ σύγκρισις μετὰ τὴν ἐγκλημάτων ποὺ δέχονται ὅτι διέπρεξαν οἱ ἐρωτώμενοι καὶ ἐγκλημάτων καταγεγραμμένων ἀπὸ τὴν ἀστυνομία σὲ ὀρισμένη χρονικὴ περίοδο. Λόγῳ αὐτῆς τῆς δυσκολίας, ποὺ ὀφείλεται κυρίως στὴν ἀπροθυμία ποὺ χαρακτηρίζει τὴν πλατεῖα μάζα πολιτῶν νὰ ἀπαντᾷ σὲ τέτοιον εἶδος ἐρωτηματολόγια, ὅλες οἱ ἐρευνες ποὺ ἀκολούθησαν αὐτὴν τὴ μέθοδο ἀναφέρονται σὲ μαθητὰς ἢ νεοσυλλέκτους. Ἔτσι ὅμως τὰ δείγματα δὲν ἐκπροσωποῦν ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸ ἀπὸ ἀποψέως ἡλικίας.

Ἡ μέθοδος ὑπολογισμοῦ τῶν παθόντων ἔχει σὰν βασικὸν μειονέκτημα ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ συγκεντρωθῇ πληροφωρία παρὰ μόνον γιὰ ἐγκλήματα ποὺ προϋποθέτουν ἐννοιολογικὰ τὴν ὑπαρξὴ παθόντος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅμως διαφεύγει ὅλη ἡ μάζα τῶν ἐγκλημάτων ἐκείνων ποὺ στρέφονται κατ' ἀπροσώπων ἐννόμων ἀγαθῶν.

Ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν μειονεκτημάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα, βεβαίως, δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἀνατρέψουν τὴν ἀξίαν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν σχετικῶν ἐρευνῶν, θὰ ἐξετάσωμε σύντομα τὶς ἐρευνες ποὺ ἔγιναν καὶ τὰ ἀποτελέσματά τους σχετικὰ μὲ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐκτάσεως τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ.

Ἐρευνα βασισμένη στὸ σύστημα τῆς αὐτοεξομολογήσεως εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔκαμε ὁ Kerstin Elmhorn πᾶν σ' ἓνα δείγμα μαθητῶν τῆς Στοκχόλμης.¹ Τὸ δείγμα περιελάμβανε τὰ 3/100 τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν τῆς Στοκχόλμης. Τὸ 57/100 τῶν ἐρωτηθέντων δέχθηκε ὅτι εἶχε διαπράξῃ ἐγκλημα σὲ βαθμὸ πλημμελήματος. Τὰ ἀγόρια ἐδέχθησαν ὅτι ἐτέλεσαν συνολικὰ 1.430 πλημμελήματα ἀλλὰ μόνον σὲ 41 περιπτώσεις ὁ ἐνοχος ἔγινε γνωστὸς στὴν ἀστυνομία. Τὸ ποσοστὸ τῶν περιπτώσεων ὅπου συνελήφθη ὁ δράστης εἶναι 2,9%.

Ὑποθέτοντας ὅτι τὸ δείγμα αὐτὸ τῶν μαθητῶν ἐκπροσωποῦσε ὅλα τὰ ἀγόρια τῆς Στοκχόλμης ἡλικίας 9 ἔως 14 ἐτῶν, καὶ μὲ βάσιν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρευνᾶς τοῦ πᾶν σ' αὐτὸ τὸ δείγμα, ὁ Elmhorn ὑπελόγησε τὸν συνολικὸ ἀριθμὸ τῶν ἀγοριῶν τῆς Στοκχόλμης, ποὺ εἶχαν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τελέσει ἐγκλημα τὸ 1961, καὶ τὸν συνέκρινε μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐγκληματιῶν ποὺ εἶχε καταγράψῃ ἡ ἀστυνομία κατὰ τὴν ἴδια περίοδο. Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ὅτι πλὴν τοῦ ἐγκλήματος τῆς κλοπῆς αὐτοκινήτου, ὅπου τὸ ποσοστὸν ἀνακαλύψεως τῶν δραστῶν ἀνέρχεται σὲ 33,3%, γιὰ τὶς ἄλλες κατηγορίες ἐγκλημάτων τὰ ποσοστὰ ἀνακαλύψεως τῶν δραστῶν

1. Elmhorn, «Study on Self Reported Delinquency among School Children in Stockholm», *Scandinavian Studies in Criminology* 1965, σελ. 117 ἐπ.

είναι άσημαντα: Κλοπή κοινή 1,9%, κλοπή διάρρηξε-
ων 4,2%, φθορές, πράξεις βανδαλισμού, κτλ. 3,3%,
διάφορες άπατες 1,5%, κλεπταποδοχή 1,1%.

Σε ανάλογα αποτελέσματα καταλήγει και ή έρευνα των Erickson και Empley που έγινε στην περιοχή του Utah των ΗΠΑ.¹ Κατά την έρευνα αυτή, το δείγμα αποτελέσθηκε από τέσσερες ομάδες άγοριών ηλικίας από 15-17 έτών. Η πρώτη ομάδα άποτελείτο από 50 μωθητάς μέσης εκπαίδευσης οι όποιοι δέν είχαν προηγουμένως καταδικασθί. Η δεύτερα ομάδα περιελάμβανε 30 νέους που είχαν ήδη κηρυχθί ένοχοι για ένα μόνο έγκλημα. Στην τρίτη ομάδα άνηκαν 50 υπότροποι, ενώ ή τετάρτη άπερίσθηκε από 50 τροφιμούς Δημοσίων Όργανοτροφείων, κτλ. Κάθε άγόρι από τά 180 έπρεπε να άπάντησθί αν είχε διαπράξει ένα από τά 22 έγκλήματα που περιγράφονται σε ένα κατάλογο. Έάν ή άπάντησθί στο πρώτο έρώτημα ήταν καταφατική, άκολουούσαν έρωτήσεις σχετικά με τό πόδες φορές έτέλεσε τό έγκλημα και πόδες φορές είχε συλληφθί από την άστυνομία ή είχε όδηγηθί στά δικαστήρια.

Τά αποτελέσματα σχετικά με την έκταση του σκοτεινού αριθμού συνοψίζονται ως έξης: Έπί 11.796 όμολογημένων περιπτώσεων όδηγήσεως χωρίς δίπλωμα όδηγοό, τό 98,9% έμεινε άγνωστο στις δικωτικές άρχές. Έπί 15.175 όμολογημένων κλοπών άντικειμένων άξίας κάτω των 2 δολλάρια, τό 97,1% έμεινε άγνωστο στην άστυνομία. Έπί 7.396 όμολογημένων περιπτώσεων κλοπών άντικειμένων άξίας από 2 έως 50 δολλάρια, τό 97,1% έμεινε άγνωστο στις δικωτικές άρχές. Έπί 294 όμολογημένων περιπτώσεων κλοπών άξίας άνω των 50 δολλάρια, τό 71% έμεινε άγνωστο στις δικωτικές άρχές, από όδες δέ έγιναν γνωστές, τό 92,9% έμεινε χωρίς δίωξι λόγω μη άνεκαλύψεως των δραστών. Έπί 512 όμολογημένων περιπτώσεων πλεστογραφιών, τό 93,4% έμεινε άγνωστο στις δικωτικές άρχές. Έπί 74 όμολογημένων περιπτώσεων χρήσεως νερικωτικών, τά 100% έμειναν άγνωστοι στις δικωτικές άρχές. Έπί 10.645 όμολογημένων περιπτώσεων φθοράς ξένης ιδιοκτησίας, τό 98,5% έμεινε άγνωστο στις δικωτικές άρχές. Έπί 46 περιπτώσεων ένόπλου ληστείας, τό 80,4 έμεινε άγνωστο στις δικωτικές άρχές. Έπί 8.980 περιπτώσεων συμπλοκών και σωματικών κακώσεων, τό 99,7% έμεινε άγνωστο στις δικωτικές άρχές.

Άδο άλλες έρευνες που έγιναν με βάση την μέθοδο της αυτοεξομολογήσεως είχαν άποτελέσματα άνάλογα με τά όσα άναφέρουμε πιό πάνω,² σε τρόπο όστε

νά μπορούμε νά πούμε ότι όλες οι έρευνες αυτός του τύπου, με την επιφύλαξι της ύπάρξεως κάποιες την όποια δέν έχω ύπ' όψη μου, συμπίπτουν ως προς τά άποτελέσματα.

Η μόνη έρευνα του σκοτεινού αριθμού, με βάσι την εξέταση των παθόντων, που έλαβε χώρα μέχρι σήμερα, είναι εκείνη που έγινε στις ΗΠΑ για νά τεθί ύπ' όψην της Έπιτροπής που συνέστησε τό 1967 ό Πρόεδρος Johnson για νά μελετηθί τό θέμα της δραστικώτερης αντιμετώπισεως του έγκλήματος. Η έρευνα αυτή περιέχεται σε τρεις εισηγήσεις³ από τις όποιες ή πρώτη σχολείται με τις επιθέσεις (έγκλήματα βίας γενικά) που έγιναν έναντίον των μελών 10.000 οικογενειών, εκλεγμένων έτσι όστε νά άποτελούν δείγμα που να έκπροσωπή τις άμερικανικές οικογένειες. Η δεύτερα έχει περιωρισμένα τοπικά όρια, δηλ. τέσσερες εκλογικές περιφέρειες της Columbia (Washington) και είχε σαν άντικείμενο μόνο 511 οικογένειες. Τέλος, ή τρίτη εισήγησις άφορα ζωδες ύψηλης και χαμηλής έγκληματικότητας στη Βοστώνη και στο Σιάγκο.

Κατά τά πορίσματα της πρώτης εισηγήσεως, μιá οικογένεια στις 5 είχε πέσει θύμα έγκληματικής πράξεως τό 1966 στις ΗΠΑ. Η σύγκρισι δέ με τά άρχεία του FBI άπέδειξε ότι ή άστυνομία δέν έγνώριζε παρά τις μιςές πράξεις από όδες προέκυψαν από την έρευνα. Από τά σοβαρά έγκλήματα, εκείνα που παρεμένουν άγνωστα σε μεγαλύτερη έκταση είναι οι διαρρήξεις, οι βιασμοί και οι σωματικές κακώσεις, τά όποια περιέρχονται σε γνώσι των άρχών κατά τό 1/3 του συνολικού τους όγκου, όπως αυτός προέκυψε από την έρευνα.

Τό έγκλημα που παρουσίαζε σχεδόν άνύπαρκτο σκοτεινό αριθμό (ύπό την έννοια ότι ό αριθμός των προσώπων που κατά την έρευνα έμφανίσθηκαν σαν θύματα αυτού του έγκλήματος, συμπίπτει με τον αριθμό των περιπτώσεων που ήσαν γνωστές στην άστυνομία), είναι ή κλοπή αυτοκινήτου. Η πιό πιθανοφανής εξήγησις του φαινομένου είναι ότι οι παθόντες σπεύδουν νά δηλώσουν την κλοπή στην άσφαλιστική τους εταιρεία, ή όποια με την σειρά της είδοποιή την άστυνομία.

Κατά την έρευνα που είχε για έδαφική βάσι την περιοχή της Washington και της όποιας τά πορίσματα περιέχονται στην δεύτερη, καθώς έλαμε, εισήγησι, τό 38% των έρωτηθέντων προσώπων ύπήρξε θύμα σοβαρού έγκλήματος κατά τό 1966, ενώ κατά τά στοιχεία της άστυνομίας μόνο τό 10% των έγκλημά-

1. Erickson and Empley, «Court Records, Undetected Delinquency and Decision Making», *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 1963.

2. Ο Gold διεπίστωσε ότι επί ενός αριθμού μαθητών της μέσης εκπαίδευσεως στé Flint (Michigan), οι όποιοι όμολόγησαν ότι είχαν διαπράξει αξιόποινες πράξεις, μόνο κατά τό 10% είχαν γίνει γνωστοί στην άστυνομία (Βλ. Gold, «Unde-

tected Delinquent Behaviour», in *Journal of Research in Crime and Delinquency* 1966, σ. 27-46). Επίσης στο Oslo, μόνο τό 14% των έγκληματιών ηλικίας περίπου 18 έτών περιέρχεται σε γνώσι της άστυνομίας (Βλ. N. Christie, J. Andenaes and S. Skirbekk, «A Study of Selfreported Crime» in *Scandinavian Studies in Criminology* 1965, σ. 86-116).

3. Οι εισηγήσεις αυτές δημοσιεύθηκαν με τους τίτλους: «Field Surveys I, Field Surveys II, Field Surveys III».

των, πού ὁμολογήθηκαν κατὰ τὴν ἔρευνα, ἦσαν γνωστά σ' αὐτήν. Τὰ ἴδια περίπου ἀποτελέσματα ἀναφέρονται καὶ στὴν τρίτη εἰσήγησι, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, κατὰ τὸ ἔτος ἀπὸ Ἰουλίου 1965-1966, τὰ πράγματι τελεσθέντα ἐγκλήματα στὶς περιφέρειες Βοστώνης καὶ Σικάγου ἦσαν πέντε φορές περίπου περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἦσαν γνωστά στὴν ἀστυνομία.

Τὸ γενικὸ συμπέρασμα ποὺ συνάγεται, τόσο ἀπὸ τὶς ἔρευνες μὲ βάσι τὴν μέθοδο τῆς αὐτο-ἐξιμολογήσεως ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς ἀμερικανικὲς ἔρευνες μὲ βάσι τὸν ὑπολογισμό τῶν παθόντων, εἶναι ὅτι τὸ γνωστὸ μέρος τῆς ἐγκληματικότητος εἶναι σημαντικὰ μικρὸ συγκριτικὰ μὲ τὸν συνολικὸ ὄγκο τῶν ἐγκλημάτων ποὺ τελοῦνται κάθε χρόνο.

Βέβαια, καθὼς προκύπτει ἀπὸ τὶς ἔρευνες αὐτές, ἡ ἔκτασις τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὴν βαρύτητα τοῦ ἐγκλήματος. Στὶς ἀνθρωποκτονίες ὁ σκοτεινὸς ἀριθμὸς φαίνεται σχεδὸν ἀνύπαρκτος (ἄλλο τὸ θέμα τῆς ἀνακάλυψως τῶν δραστῶν)· ἐπίσης, οἱ σοβαρὲς περιπτώσεις ληστειῶν κατὰ Τραπεζῶν ἢ ἄλλων μεγάλων ἐμπορικῶν οἰκῶν εἶναι σχεδὸν ὅλες γνωστὲς στὴν ἀστυνομία. Ἀλλὰ ἡ μεγάλη μᾶζα τῆς ἐγκληματικότητος δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καταχωροῦνται στὴν πρώτη σελίδα τῶν ἐφημερίδων. Ἡ κλοπὴ, ἡ ὑπεξαίρεσις, ἡ ἀπάτη, ὁ βιασμός ἀποτελοῦν τὸν μεγάλον κορμὸ τῆς ἐγκληματικότητος ὅπου ὁ σκοτεινὸς ἀριθμὸς εἶναι τεράστιος.

Οἱ ἔρευνες ποὺ ἔγιναν γιὰ τὴν ἐκτίμησι τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ ἔφεραν σὲ φῶς καὶ στοιχεῖα ποὺ ἐπιτρέπουν καὶ μιὰ σύγκρισι μεταξὺ ἐπισήμων ἐγκλημάτων (καταδικασμένων) καὶ ἐγκλημάτων ποὺ δὲν ἔχουν δημοσίως στιγματισθῇ. Κατὰ τὶς ἐπίσημες στατιστικὲς, ποὺ βασίζονται στὴν δὴλ. ἐγκληματικότητα, τὸ ἐγκληματικὸ φαινόμενον παρουσιάζεται συσχετισμένον κυρίως μὲ τὸ ἄρρεν φύλον καὶ μὲ τὶς κατώτερες κοινωνικο-οἰκονομικὰ τάξεις. Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ φύλον, ἡ ἔρευνα τοῦ Martin Gold ἐπαληθεύει τὰ πορίσματα τῶν ἐπισήμων στατιστικῶν, ἐμφανίζοντας τὴν γυναικεία ἐγκληματικότητα 2-4 φορές χαμηλότερη τῆς ἀνδρικής. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως αὐτὸ μπορεῖ νὰ μὴ ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ πραγματικὴ διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν κατανομή τοῦ ἐγκλήματος μεταξὺ τῶν δύο φύλων ἀλλὰ, ὅπως ὑποθέτει καὶ ὁ Gold, σὸν γεγονός ὅτι οἱ γυναῖκες εἶναι πολὺ ὀλιγώτερο διατεθειμέναι ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἄνδρες νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἐνοχὴ τους κατὰ τὴν ἔρευνα.

Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὸν συσχετισμὸν μεταξὺ ἐγκλήματος καὶ κοινωνικο-οἰκονομικῆς τάξεως, ἡ διαφορὰ τῶν πορισμάτων τῶν ἐρευνῶν ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἐπισήμων στατιστικῶν εἶναι ἐξοφθαλμ. Ἐνῶ, σύμφωνα μὲ τὶς ἐπίσημες στατιστικὲς ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου, σὰν περισσότερον ἐγκληματικὴ φέρεται ἡ ἐργατικὴ τάξις, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν καταλύουν αὐτὸν τὸν μῦθον καὶ καταδεικνύουν ὅτι ὅλες οἱ τάξεις μετέχουν ἐξ ἴσου στὸ ἐγκλημα.

ἄνισα κατανέμονται οἱ διώξεις καὶ οἱ καταδίκες.

Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν πάνω στὸν σκοτεινὸ ἀριθμὸ τῆς ἐγκληματικότητος δὴλοῦν μοιραῖα στὶς ἐξῆς διαπιστώσεις: Πρῶτον, τὸ σύνολον τῶν ἀτόμων, ποὺ ἔχουν χαρακτηρισθῇ ἐπίσημα σὰν ἐγκληματίες κατ' ἄκολουθίαν ποινικῆς διώξεως καὶ καταδίκες, ἀποτελεῖ ἓνα μικρὸ μέρος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα τελῶν ἐγκληματικὲς πράξεις ἀλλὰ δὲν φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ ἐγκληματίου γιὰτὶ παραμένουν ἄγνωστα. Δεύτερον, τὸ γεγονός ὅτι ὁ σκοτεινὸς ἀριθμὸς ποικίλλει σὲ ἑκτασι ἀνάλογα μὲ τὸν τύπον τοῦ ἐγκλήματος καταδεικνύει ὅτι ἡ ἐπίσημη ἐγκληματικότητα δὲν ἀποτελεῖ ἓνα ἀντιπροσωπευτικὸ δείγμα τῆς ἀληθοῦς ἐγκληματικότητος. Τρίτον, οἱ ἐπίσημα χαρακτηριζόμενοι σὰν ἐγκληματίες δὲν ἀποτελοῦν ὁμάδα ποὺ νὰ ἐκπροσωπῇ τὸ σύνολο τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα περνοῦν στὴν ἐγκληματικὴ πρᾶξι.

Εὐνόγηται εἶναι ὅτι γιὰ μιὰ ἐγκληματολογία, ἡ ὁποία μέχρι σήμερα ἐστήριξε τὰ πορίσματά της σχετικὰ μὲ τὸ ἐγκλημα καὶ τὸν ἐγκληματία πάνω στὶς ἐπίσημες στατιστικὲς καὶ στὶς μελέτες τῶν πληθυσμῶν τῶν φυλακῶν, ἡ ἀρνήσις ἐκπροσωπευτικότητος τῆς ἐπίσημης ἐγκληματικότητος καὶ τῶν ἐπισήμως ἀναγνωρισμένων σὰν ἐγκλημάτων ἔχει σημαντικὲς συνέπειες, στὴν ἐξέτασι τῶν ὁποίων ἀφιερῶνομε τὶς ἀκόλουθες ἀπόψεις.

II

Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἐγκληματολογίας οἰκοδομήθηκε μέχρι σήμερα γύρω ἀπὸ ἓνα κεντρικὸ ἄξονα, τὸ πέρασμα στὴν ἐγκληματικὴ πρᾶξι (acting out, passage à l'acte). Ἡ ἔννοια αὕτη ἀποτελεῖ τὸ διαφορικὸ σημεῖο ποὺ διακρίνει τὸν ἐγκληματία ἀπὸ τὸν μὴ ἐγκληματία. Ἐγκληματίας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασι μιᾶς ὀρισμένης καταστάσεως περνᾷ στὴν ἐγκληματικὴ πρᾶξι, ἐνῶ ὁ μὴ ἐγκληματίας ἀντιπρὸς τὰ ἐρεθίσματα τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν ἴδια κατάστασι μὲ συμπεριφορὰ μὴ ἐγκληματικὴ. Ὅλο τὸ πρόβλημα λοιπὸν τῆς ἐγκληματολογίας εἶναι νὰ γνωρίσωμε γιὰτὶ μερικὸν περνοῦν στὴν ἐγκληματικὴ πρᾶξι, ἐνῶ ἄλλοι ὄχι.¹

Ἡ ἐγκληματικὴ πρᾶξι προσλαμβάνεται σὰν ἓνα ἀποφασιστικὸ ὁρόσημον, σὰν ἓνας Ροῦβίκων, ποὺ δὲν τὸν περνᾷ ὁ ὁποιοσδήποτε ἀλλὰ μόνον ὅποιος ἔχει ὀρισμένα χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα, ἀκριβῶς, ἐξηγοῦν τὸ πέρασμα τοῦτο. Ἐγκλημα καὶ ἐγκληματίας λοιπὸν ἀντιμετωπίζονται κάτω ἀπὸ ἓνα πρίσμα διαφορᾶς καὶ ἰδιωτικίας.

Ὁ ἐγκληματίας διαφέρει ἀπὸ τὸν μὴ ἐγκληματία ἂν ὄχι κατὰ φύσιν, τοῦλάχιστον κατὰ βαθμὸν, γιὰτὶ

1. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶχε τεθῇ ἤδη ἀπὸ τὸν Manouvrier τὸ 1892 στὴν μελέτη του «Questions préalables dans l'étude comparative des criminels et des honnêtes gens». Archives d'anthropologie criminelle, 1892, σ. 557.

λόγῳ ὥρισμένων χαρακτηριστικῶν τοῦ, ἀτομικῶν ἢ κοινωνικῶν, περνᾷ στὴν ἐγκληματικὴν πράξι, ἡ ὁποία, κατὰ συνέπειαν, ἐμφανίζεται σὰν ιδιότυπη συμπεριφορὰ ἀφοῦ μόνον ὁ χαρακτηριζόμενος ἀπὸ τὰ γνωρίσματα αὐτὰ μπορεῖ νὰ τὴν ἐκδηλώσῃ.

Ὁλῶς ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐγκληματολογίας δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀναζήτησις τῶν ιδιοτύπων αὐτῶν χαρακτηριστικῶν ποὺ διακρίνουν τὸν ἐγκληματία. Ἀρχικά, τὰ ἰδιάζοντα αὐτὰ ἐγκληματικά χαρακτηριστικά ἀναζητήθηκαν στὴν ἀτομικότητα τοῦ ἐγκληματία, τῆς ὁποίας ὥρισμένες ἐκφάνσεις ἐμφανίσθηκαν κατὰ καιροὺς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κρατούντων πνευματικῶν ρευμάτων σὰν ἡ ἔδρα τῆς ἐγκληματογόνου ιδιότητος. Ἔτσι, σὰν διακριτικὸ γνωρίσμα τοῦ ἐγκληματία θεωρήθηκε ἡ ιδιότυπη βιολογικὴ καταβολὴ τοῦ ἢ ἡ ἰδιομορφία τῆς προσωπικότητός τοῦ, θεμελιωμένη σὲ χαρακτηριστικά, κατ' ἄλλους ἔμφωτα, κατ' ἄλλους ἐπίκτητα.

Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐγκληματολογικῆς κοινωνιολογίας παρατηρεῖται μετὰθεσις τοῦ κέντρου ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ ἐγκληματία στὸ κοινωνικὸ τοῦ περιβάλλον, χωρὶς ὅμως νὰ πάψῃ νὰ γίνεται ἡ διάκρισις μεταξὺ ἐγκληματία καὶ ἐντίμου πολίτου ἀπλῶς, παύει νὰ θεωρεῖται ὁ ἐγκληματίας σὰν ιδιότυπη ἀτομικότης καὶ θεωρεῖται σὰν ιδιότυπη κοινωνικὴ περίπτωση. Τὰ ἐγκληματικά χαρακτηριστικά δὲν ἀναζητοῦνται πλέον στὶς ἀνθρωπολογικὰς καὶ ψυχικὰς ιδιότητές του ἀλλὰ στοὺς ὁρους τοῦ περιβάλλοντός του, στὴν ἀθλιότητα τῆς οικονομικῆς τοῦ κατὰστάσεως, στὴν ἀντικοινωνικότητα τῶν ἀξιών ποὺ ἀφωμοίωσε. Παρὰ τὴν μετάθεσιν ὅμως τῆς ἔδρας τῶν ἐγκληματικῶν χαρακτηριστικῶν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ ἐγκληματία στοὺς κοινωνικοὺς τοῦ ὁρους, ἡ παθολογικὴ εἰκόνα αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται.

Ποῦ στηρίζεται ὅμως αὐτὸς ὁ παθολογισμὸς τοῦ ἐγκληματία; Ἀπὸ ποῦ προέκυψαν αὐτὰ τὰ ἰδιότυπα ἐγκληματικά χαρακτηριστικά, βιοψυχικά ἢ κοινωνικά, τὰ ὁποία προσδιορίζουν τὸ πέραςμα στὴν ἐγκληματικὴν πράξιν καὶ διακρίνουν τὸν ἐγκληματία ἀπὸ τὸν ἐντίμο πολίτη; Ὅλες αὐτὲς οἱ «γνώσεις» ποὺ ἔχομε γιὰ τὸν ἐγκληματία γενικῶς εἶναι τὸ ἀποτελεσμα μελετῶν ποὺ ἔγιναν πάνω σὲ καταδικούς, τροφίμους φυλακῶν. Τίνος ὅμως τὰ ψυχικά καὶ κοινωνικά χαρακτηριστικά περιγράφουν τὰ συμπεράσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν; αὐτοῦ ποὺ περνᾷ στὴν ἐγκληματικὴν πράξιν ἢ αὐτοῦ ποὺ συνελήφθη, καταδικάσθηκε καὶ κλείσθηκε στὴν φυλακὴν σὰν ἐνοχὸς ἐγκληματικῆς πράξεως; Ἰσὺς τὸ ἐρώτημα ἐκπλήξῃ, γιὰτὶ, ἐκ πρώτης ὄψεως, δὲν γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτὴ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο κατηγοριῶν. Ἡ διάκρισις ὅμως θὰ γίνῃ ἀμέσως κατανοητὴ ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς ἔρευνες τῆς σχετικῆς μετὸν σκοτεινὸ ἀριθμὸ, ἡ ὁμάδα τῶν ἐπισήμως γνωστῶν ἐγκληματιῶν, δηλ. τῶν καταδικασθέντων ὡς ἐνόχων ἐγκλήματος, δὲν ἀποτελεῖ δείγμα ποῦ

νὰ ἐκπροσωπῇ τὸ σύνολο τῶν μὴ γνωστῶν ἐπισημῶς ἐγκληματιῶν. Τὸ δεδομένο αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐπέκτασιν τῶν συμπερασμάτων περὶ τὸν χαρακτηριστικῶν τῶν φυλακισμένων πάνω σὲ δσοὺς περνοῦν στὴν ἐγκληματικὴν πράξιν.

Κατὰ πρῶτο λόγο, δὲν εἶναι καθόλου δεδομένο ὅτι τὰ χαρακτηριστικά αὐτά, ψυχικά ἢ κοινωνικά, ἀποτελοῦν τοὺς προσδιοριστικούς παράγοντες τοῦ περάσματος στὴν ἐγκληματικὴν πράξιν, ὅπως γίνεται γενικὰ δεκτὸ στὸ σημερινὸ στάδιο τῆς ἐγκληματολογίας. Εἶναι δυνατόν (καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν πάνω στὸν σκοτεινὸ ἀριθμὸ τὸ πιθανολογοῦν σὲ μεγάλο βαθμὸ) ὅτι τὰ χαρακτηριστικά αὐτά, ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὶς μελέτες τῶν πληθυσμῶν τῶν σωφρονιστηρίων, ἀντὶ νὰ συνιστοῦν προσδιοριστικούς παράγοντες τοῦ περάσματος στὴν πράξιν, νὰ ἀποτελοῦν στὴν πραγματικότητα παραγόντες προσδιορίζοντες τὴν σύλληψιν καὶ καταδικὴν ὡς ἐνόχου ἐγκληματικῆς πράξεως. Εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς σχετικὰς μελέτες ἐμφανίζουν ἓνα ηὐξημένον ποσοστὸ ψυχικῶς ἀνωμάτων ἢ πνευματικῶς ἀνεπαρκῶν μεταξὺ τῶν κρατουμένων στὶς φυλακὰς, πρᾶγμα ποὺ ὡδήγησε στὴν ἀναγωγή τῆς ψυχικῆς ἀνωμαλίας καὶ τῆς ὀλιγοφρενείας σὲ ἐγκληματογόνους παράγοντες καὶ μάλιστα τοὺς κυριώτερους. Εἶναι ὅμως πολὺ πιθανὸ ὅτι τὸ ηὐξημένον ποσοστὸ ψυχικῶς ἀνωμάτων ἢ ὀλιγοφρενῶν μεταξὺ τῶν καταδικῶν ὀφείλεται στὸ ὅτι τὰ χαρακτηριστικά αὐτά εἶναι οἱ αἰτίες ἀνακαλύψεως καὶ συλλήψεως τοῦ ἀπὸ τὴν ἀστυνομία, ἐνῶ οἱ εὐφρεῖς καὶ ψυχικῶς ὁμαλοὶ εὐχερέστερα ἀποφεύγουν τὴν σύλληψιν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ σὲ συντριπτικὰ ὕψηλὸ ποσοστὸ ἐκπροσώπησις τῶν κατωτέρων κοινωνικο-οικονομικῶν τάξεων στοὺς πληθυσμούς τῶν σωφρονιστηρίων. Ἀντὶ τοῦτο νὰ ἐρμηνευθῇ, ὅπως συμβαίνει, σὰν τὸ ἀπὸτέλεσμα τῶν ἐγκληματογόνων ἐπιδράσεων τῆς τρώγλης, τῆς κακόφημης γειτονιάς, τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ ἄλλων γνωρισμάτων ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἀνέχεια, μπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ στὴν προκατάληψιν τῶν μέσων καὶ ἀνωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων, στὰ ὁποία ἐντάσσονται ἀστυνομικοὶ καὶ δικασταί, νὰ βλέπουν τὶς κατώτερες κοινωνικο-οικονομικὰς τάξεις με βλέμμα καχυποψίας, ὥστε οἱ μὲν ἀστυνομικοὶ νὰ τὶς ἐπιτηροῦν αὐστηρότερα καὶ συνεπῶς νὰ ἀνακαλύπτουν τὰ ἀδικήματα τοὺς σὲ μεγαλύτερο ποσοστὸ, οἱ δὲ δικασταί, ἀσυνείδητοι, νὰ φέρωνται εὐκολώτερα σὲ δημιουργίαν δικανικῆς πεποιθήσεως περὶ ἐνοχῆς τοὺς παρὰ προκειμένων περὶ ἀπολιτῶν ὑπεράνω πάσης ὑποψίας. Οἱ ἔρευνες ποὺ διεξάγονται μὲ τὴν μεθόδον τῆς «ἐξομολογήσεως», ἔχοντες ἀποδείξει ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῶν διαφόρων τάξεων στὸ ἐγκλημα δὲν παρουσιάζει τὶς διαφορὰς ποὺ παρουσιάζουν οἱ ἐπίσημες στατιστικῆς τῆς ἐνδικοῦ ἐγκληματικότητος, ἐπιβεβαιώνουν τὸν συλλογισμό. Ἐξ ἄλλου, πρὶν ἀπὸ αὐτὰς τὶς ἔρευνες, τὸν μῦθον τῆς ηὐξημένης ἐγκληματικότητος τῶν κα-

τωτέρων κοινωνικο-οικονομικῶν στρωμάτων ἔναντι τῶν ἄλλων εἶχε καταδείξει ὁ Sutherland μὲ τις μελέτες του πᾶνω στὴν ἐγκληματικότητα («τὼν φερόντων λευκὸν περιλαίμιον») (white collar criminality), ὅπου κατέδειξε ἅπ' ἐνὸς μὲν τὴν μεγάλην συχνότητα παραβιάσεως ἀπὸ τις ἀνώτερες κοινωνικο-οικονομικά τάξεις τῶν ποινικῶν νόμων ποὺ διέπουν τὴν ἐπαγγελματικὴν τους δραστηριότητα, ἅπ' ἐτέρου δὲ τὸ ἀσήμαντο ποσοστὸ εἰσγωγῆς τους σὲ δίκη καὶ καταδίκης γιὰ τις παραβιάσεις αὐτές.¹

Βλέπομε λοιπὸν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ θεμελιωθῇ ἐπιστημονικῶς αἰτιώδης σχέσις μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν ποὺ ἀπανθῶνται συχνὰ στοὺς καταδίκους καὶ τοῦ περάσματος στὴν ἐγκληματικὴν πράξι, κι αὐτὸ γιὰτι πθανολογεῖται ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ εἶναι μᾶλλον παράγοντες τῆς συλλήψεως καὶ τῆς καταδίκης. Ὅχι μόνον τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ γνωρίσματα δὲν ἀποδεικνύονται σὰν προσδιοριστικὰ αἰτία τοῦ περάσματος στὴν ἐγκληματικὴν πράξι, ἀλλὰ κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος ἀποτελοῦν συνέπειες τοῦ στιγματισμοῦ ποὺ προκαλοῦν ἡ ποινικὴ καταδίκη καὶ ἡ φυλακή. Ἐχει ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ δίωξις, ἡ σύλληψις, ἡ ἐκδίκασις καὶ ἡ φυλάκισις εἶναι παράγοντες σοβαρῆς διαταραχῆς τῶν ὄρων ὑπάρξεως τοῦ καταδίκου. Ἡ σύλληψις ἀσκεῖ τεραστία ψυχικὴ ἐπίδρασις στὸν συλλαμβανόμενον, ὁ ὁποῖος μέχρι τότε αἰσθάνεται ἀπόλυτα ἐνερμονισμένος μὲ τὸ περιβάλλον του, ὅπως καὶ πρὶν τὸ ἐγκλήματ' αὐτοῦ τοῦ ὁποῦ, χάρις στοὺς μηχανισμοὺς αὐτοδικαιολογήσεως, ἔχει τακτοποιήσει τὴν συνείδησιν τοῦ σὰν ἐντελὸς ἀρμόζουσα συμπεριφορά. Μὲ τὴν σύλληψιν ἀποκτῶν γιὰ πρώτη φορὰ συνείδησιν ὅτι περνᾷ μὴ τάφορ ποὺ τὸν χωρίζει ριζικὰ ἀπ' τὸν κόσμον στὸν ὁποῖο μέχρι τότε ἀνήκε.²

Ἡ σύλληψις ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν τὴν ἀπαρχὴ τῆς συνειδητοποιήσεως τῆς νέας *δημοσίας ταυτότητος* τοῦ ὅς ἐγκληματίου ποὺ θὰ φέρῃ σ' ὅλην του τὴν ζωὴν.

Στὸν πρῶτον αὐτὸν ψυχικὸν τραυματισμὸν θὰ προστεθοῦν τὸ choc τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια, ἡ ἀπώλεια τοῦ κύρους του στὰ παῖδιά του, ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἐργασίας καὶ οἱ οικονομικὲς ἀνάγκες ποὺ θὰ προκύψουν, κτλ., δηλ. καταστάσεις ποὺ δὲν ἀφήνουν ἀνέπαφον τὸν ψυχισμὸν τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἐκτίσις τῆς ποινῆς, ὅταν ἡ παραμονὴ στὴν φυλακὴ παρατείνεται ἐπὶ πολὺ (καὶ συνήθως οἱ ἐγκληματολόγοι ἐρευνεὺς γίνονται πᾶνω σὲ καταδικασμένους σὲ βαρεῖς ποινὲς καθειρξέως), ἐξασθενεῖ ὄχι μόνον τίς σωματικὰς δυνάμεις ἀλλὰ καὶ τίς πνευματικὰς.³ Ἡ

στέρησις τῆς ἐλευθερίας γίνεται αἰτία πολλῶν ψυχοσωματικῶν ἀνωμαλιῶν ποὺ ἀλλοιώνουν ἐντελῶς τὴν ψυχικὴν προσωπικότητα τοῦ καταδίκου. Ἀλλὰ ἡ κυρίως ἀλλοιωτικὴ ἐπίδρασις τῆς φυλακῆς προέρχεται ἀπὸ τοὺς κοινωνιολογικοὺς παράγοντες τοῦ «σωφρονιστικοῦ» περιβάλλοντος. Αὐτὸς ποὺ περνᾷ τὴν πύλιν μὲς φυλακῆς βρίσκειται στὸ κλίμα μῆς καλλιέργειας τὴν ὁποία μοιραῖα θὰ ἀφομοιώσῃ.⁴ Θὰ μάθῃ τοὺς κανόνες ποὺ διέπουν τίς σχέσεις τῶν καταδίκων μεταξὺ τους γιὰτι ἀλλιῶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ μαζί τους, θὰ μάθῃ τὴν ἀργὸν τους γιὰ νὰ μὴ πορῇ νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ αὐτοὺς, θὰ ἀπασθῇ τίς ἀξίεις τους γιὰτι μόνον βάσει αὐτῶν θὰ βρῇ δικαίωσιν, τελικὰ, θὰ αἰσθανθῇ τὰ εἰχθρὰ τῆς φυλακῆς τοῦ σὰν τὰ ὅρια ποὺ χωρίζουν τὸν *κόσμον του*, τὸν κόσμον τῶν στιγματισμένων στὸν ὁποῖο ἀνήκει καὶ ὁ ὁποῖος τὸν δέχεται σὰν προσωπικότητα, ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἄλλων, τὸν κόσμον ποὺ τὸν στιγματίσει, τὸν ἀπέρριψε, καὶ ἔναντι τοῦ ὁποῖου καὶ τὸ ὄνομά του ἀκόμη ἔχει ἀντικατασταθῇ μὲ ἓνα ἀριθμὸν.

Κατεβαίνει λοιπὸν κανεὶς ὅτι τὰ ἄτομα, ποὺ βρίσκονται μέσα στὴν φυλακὴ καὶ ποὺ ἔγιναν τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐγκληματολογικῶν ἐρευνῶν, ἔχουν υποστη τὸς ἀλλοιώσεις μέσα στὴν φυλακὴ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς, ὥστε μικρὴ σχέσι διατηροῦν μὲ αὐτὸ ποὺ ἦσαν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ περάσματος στὴν ἐγκληματικὴν πράξι. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἀκόμη καὶ ὁ προγναθισμὸς, τὸν ὁποῖον ὁ Lambroso εἶχε διαπιστώσει κατὰ τίς ἐρευνὰς του πᾶνω σὲ κτεταδίκους καὶ εἶχε ἀναγάγει σ' ἓνα ἀπὸ τὰ περίφημα τοῦ «στιγμάτω», ἐξηγεῖται σήμερον ἀπὸ τὴν ἄθλια ποιότητα τῆς τροφῆς τῶν καταδίκων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἀπαίτουσε ἔντονη προσπάθεια τῶν σιαγόνων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ὑπερτροφικὴν τους ἀνάπτυξιν.⁵

Οἱ ἀπόψεις ποὺ προηγούνται, συνεπιγυμέναι, βέβαια, στὸ μέτρο τῆς ἐργασίας αὐτῆς, καταδεικνύουν τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὅλη ἡ διδασκαλία τῆς ἐγκληματολογίας περὶ ἰδιαζόντων γνωρισμάτων τοῦ ἐγκλήματος, ποὺ διαφοροποιοῦν αὐτὸν ἔναντι τοῦ μὴ ἐγκληματία καὶ προσδιορίζουν τὸ πέρασμα στὴν ἐγκληματικὴν πράξιν, πέφτει στὸ κενόν. Τὰ διάφορα χαρακτηριστικὰ, ἀτομικὰ ἢ κοινωνικὰ, ποὺ ἔφεραν σὲ φῶς οἱ διάφορες ἐρευνεὺς ποὺ ἔγιναν πᾶνω σὲ καταδίκους, δὲν ἀφοροῦν αὐτὸν ποὺ περνᾷ στὴν ἐγκληματικὴν πράξιν ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ *στιγματίζεται* σὰν ἐγκληματία. Τὸ σύνολον τῶν γνώσεων λοιπὸν ποὺ θεωροῦνται ὅτι ἀπαρτίζουν τὴν Ἑγκληματολογία δὲν συνιστοῦν τὴν πραγμα-

1. Ed. Sutherland, «White Collar Criminality», *American Sociological Review* 1940, σ. 1. Ἐπ. τοῦ ἰδίου, *White Collar Crime*, Dryden Press 1949, N. York.

2. Bl. Bouzat-Pinatel, *Traité*, T. 3ος, ἐκδ. B' 1970, Daloz, Paris, σ. 334.

3. Bl. Léauté, *Les Prisons*, PUF, Paris. Ἐπίσης Kinberg, *Εἰσγησεις στὸ II Διεθνὲς Συνέδριον Ἑγκληματολογίας*, Βλ. Πράξεις, T.V., σ. 305 ἐπ.

4. Bl. Clemmer, *The Prison Community*, σ. 298 ἐπ. D. Chapman, *Sociology and the Stereotype of Criminal*, Tavistock, London 1968, σ. 197. Sutherland-Cressey, *Principes de Criminologie*, 1966, σ. 504.

5. Bl. P. Grapin, *L'anthropologie criminelle*, PUF, Paris.

γματικότητα παρὰ μιὰ *Σωφρονιστική Έγκληματολογία*¹ ποὺ δὲν διδάσκει τίποτε γι' αὐτὸν ποὺ διαπράττει τὸ ἔγκλημα ἀλλὰ γι' αὐτὸν ποὺ ἀνακηρύσσεται ἐπίσημα ἀπὸ τὰ δικαστήρια σὰν ἐγκληματίας. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς διαφέρει ἀπὸ τὸν μέσο τύπο κοινωνικοῦ μέλους, τὸν ἐντιμο καὶ νομιμόφρονα πολίτη, καὶ ὄχι ἐκεῖνος ποὺ πέρασε στὴν ἐγκληματικὴ πρᾶξι χωρὶς νὰ γίνη γνωστός. Αὐτός, μὴ προσλαμβανόμενος σὰν ἐγκληματίας ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ σύνολο καὶ μὴ «τυποποιούμενος» ἀπὸ τὴν δικαιοσύνη μὲ τὴν «εἰσκόπηση» τοῦ ἐγκληματίου, ἀνήκει στὴν κατηγορίαν τῶν «ἐντίμων» πολιτῶν καὶ δὲν παρουσιάζει τὴν εἰκόνα τῆς ἀτομικῆς ἢ κοινωνικῆς παθολογίας ποὺ παρουσιάζει ὁ «ἐγγεγραμμένος» στὰ ἐγκληματικὰ μητρώα.

Γίνεται λοιπὸν ἀπολύτως σαφές ὅτι διάπραξις ἐγκλήματος καὶ καταδίκη κάποιου σὰν ἐγκληματία εἶναι δύο πράγματα ἐντελῶς διαφορετικά. Ὅπως εἶδαμε ἤδη ἀπὸ τὴν ἐπισκόπησι ποὺ κάναμε στὶς ἔρευνες πάνω στὸν σκοτεινὸ ἀριθμὸ τῆς ἐγκληματικότητος, πάρα πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τελοῦν ἐγκλήματα χωρὶς νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο ποινικῆς καταδίκης. Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ πλευρᾷ, ἐπειδὴ τὸ ἐνδεχόμενο τῶν δικαστικῶν πλάνων δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθῇ, εἶναι πιθανὸ νὰ καταδικασθοῦν σὰν ἐγκληματίες καὶ ἄτομα τὰ ὁποῖα δὲν ἐτέλεσαν ἔγκλημα. Μεταξὺ τῶν δύο τοῦτων περιπτώσεων αὐτῶν, αὐτῶν ποὺ πέρασαν στὴν ἐγκληματικὴ πρᾶξι χωρὶς συνέπειες καὶ ἐκεῖνων ποὺ καταδικάσθηκαν λόγῳ κάποιου, πραγματικοῦ ἢ νομιζομένου, περάσματος σὲ ἐγκληματικὴ πρᾶξι, ὑπάρχει μία *ποιοτικὴ διαφορὰ*. Τὰ ἄτομα τῆς πρώτης περιπτώσεως δὲν ἔχουν κανένα ἰδιάζον χαρακτηριστικὸ ποὺ νὰ τὰ ἐξειδικεύῃ ἐναντί τοῦ λοιποῦ κόσμου σὰν μέλη μιᾶς ὁμογενοῦς κατηγορίας. Τὸ πέρασμα στὴν ἐγκληματικὴ πρᾶξι, παραμένοντας ἄγνωστο, δὲν προσδίδει καμμιά ἰδιαίτερη ἰδιότητα, δὲν ἀλλοιώνει τὴν *κοινωνικὴ ταυτότητα* τοῦ δράστου, ὁ ὁποῖος παραμένει στὸ πλῆγμα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ποὺ βρισκόταν καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ ἔγκλημα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ δραματίζῃ τοὺς *ἰδίους κοινωνικοὺς ρόλους* σὰν οἰκογενειάρχης, σὰν ἐπαγγελματίας, σὰν μέλος τοῦ α ἢ β συλλόγου, σὰν μέλος τοῦ α ἢ β κύκλου κοινωνικῶν σχέσεων, κτλ.² Ἀντιθέτως, τὰ ἄτομα τῆς δευτέρας περιπτώσεως, μὲ τὴν ἐπίσημην ἀνακήρυξί τους σὰν ἐγκληματιῶν, ἀποκοτῶν μία *νέα κοινωνικὴ ταυτότητα*, καλοῦνται νὰ παίξουν ἓνα *νέο κοινωνικὸ ρόλο*, τοῦ ἐγκληματίου, τοῦ ἀποβλήτου, ὁ ὁποῖος

(νέος ρόλος) ἔχει σὰν συνέπεια τὴν ἀνατροπὴ τῶν προηγουμένων ρόλων. Ἐτσι, ἀποβάλλεται ἀπὸ τὴν ἐργασία τοῦ ἢ δὲν γίνεται ζήτησις τῆς ἐπαγγελματικῆς προσφορᾶς τοῦ, ἐξοστρακίζεται ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν προηγουμένων κοινωνικῶν τῶν σχέσεων, ἐκπίπτει ἀπὸ τὸν ρόλο τοῦ σὰν οἰκογενειάρχου,³ κτλ., κτλ. Βλέπομε λοιπὸν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο διακρίνει τὸν ἐγκληματία ἀπὸ τὸν μὴ ἐγκληματία δὲν εἶναι ἡ τέλεσις τοῦ ἐγκλήματος ἀλλὰ ὁ στιγματισμός τοῦ ἀπὸ τὴν θεσμοποιημένη κοινωνικὴ ἀντίδρασι ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν καταδίκη καὶ τὴν ποινή.

Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἐπιβάλλει καὶ τὴν ἀναθεώρησι τοῦ ὅρισμοῦ τοῦ ἐγκληματίου. Ἐγκληματίας δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ διαπράττει ἔγκλημα. Ὑπάρχουν πολλοὶ οἱ ὁποῖοι διαπράττουν ἐγκλήματα καὶ ὅμως ἐπειδὴ παραμένουν ἄγνωστοὶ δὲν προσλαμβάνονται σὰν ἐγκληματίες. *Ἐγκληματίας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ στιγματίζεται σὰν τέτοιος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὴν ἐξουσία νὰ τὸ κάνουν.*⁴

Ἡ βασικὴ λοιπὸν συνέπεια τῆς συνειδητοποιήσεως τῶν προβλημάτων τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ἡ μετὰθεσις τοῦ ἐπικέντρου τῆς ἐγκληματολογίας ἀπὸ τὸ πέρασμα στὴν πρᾶξι, στὴν κοινωνικὴ ἀντίδρασι. Ἀφοῦ ἐγκληματίας εἶναι αὐτός ποὺ στιγματίζεται σὰν τέτοιος ἀπὸ τὰ ἀρμόδια πολιτειακὰ ὄργανα, ἡ ἐγκληματολογικὴ ἔρευνα ὀφείλει νὰ κατευθύνῃ τὴν διαφώτισι τῶν μηχανισμῶν ποὺ ὀδηγοῦν στὴν *ἐπιλογὴ* αὐτῶν ποὺ τελικὰ ὑφίστανται τὸν στιγματισμό, καθὼς ἐπίσης καὶ στὶς συνέπειες αὐτοῦ. Ἡ διερεύνησις ἀπλῶς καὶ μόνο τῶν μηχανισμῶν τοῦ περάσματος στὴν ἐγκληματικὴ πρᾶξι, ποὺ ὅπως εἶδαμε ἐξαντλοῦσε μέχρι τώρα τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐγκληματολογίας, χωρὶς νὰ εἶναι περιττὴ (ἐφ' ὅσον, βέβαια, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ μεθοδολογικὰ τῆς ἀμαρτήματα γιὰ τὰ ὁποῖα μιλήσαμε), δὲν εἶναι ἀρκετὴ, γιὰτὶ τὸ πέρασμα στὴν πρᾶξι δὲν ἀποτελεῖ τὸν μόνο παράγοντα στιγματισμοῦ κάποιου σὰν ἐγκληματία.⁵ Ἡ ἐπίδρασις πολλῶν ἄλλων *συγκλιόντων* παραγόντων, ὅπως ἡ στάσις τοῦ παθόντος, ἡ ὑπαρξίς μαρτύρων ἢ ἡ διάθεσις τῶν ὑπαρχόντων νὰ καταθέσουν, ἡ δρᾶσις καὶ λειτουργία τῶν ἐπισήμων

1. Δανείζομαι τὴν ἔκφραση ἀπὸ τὸν D. Szabo, *Déviante et Criminalité*, Armand Colin, Paris 1970, σ. 22.

2. Γιὰ τὴν ἐννοία τοῦ ρόλου καὶ τὴν σημασία τῆς στὴν κοινωνιολογία καὶ τὴν κοινωνικὴ ψυχολογία, βλ. H. Mead, *Mind, Self and Society*. Μεταφρ. εἰς Γαλλικὴν ὑπὸ τὸν τίτλο *L'esprit, le soi et la société*, PUF, Paris 1963. Γιὰ μιὰ ἐφαρμογὴ τῆς ἐννοίας τοῦ ρόλου στὴν ἐγκληματολογία, βλ. A. Cohen, *Deviance and Control*, Prentice Hall, 1966, σ. 195.

3. Τὰ 75% τῶν καταδικαζομένων σὲ ποινὴ φυλακίσεως ἀπὸ τῶν δύο ἐτῶν χωρίζουν κατ' ἀκολουθίαν ἀγωγῆς διαζυγίου τὸν συζῶνα τους. Βλ. Pinatel, op. cit., 337.

4. Πάνω στὸ σημεῖο αὐτὸ βλέπε καὶ τὴν ἀναπτύξει τῶν ὁπαδῶν τῆς θεωρίας τοῦ στιγματισμοῦ (labeling theory) καὶ ἰδίως τῶν: H. Becker, *Outsiders*, *Studies in Sociology of Deviance*, The Free Press of Glencoe, N. York 1963. H. Becker (ἐκδ.), *The Other Side*, The Free Press of Glencoe, N. York 1964. K. Erikson, «Notes of the Sociology of Deviance», *Social Problems*, 1962, σ. 308. D. Chapman, op. cit. E. Schur, *Labeling Deviant Behaviour*, Random House, N. York 1971.

5. Δὲν εἶναι ἐξ ἄλλων ἀναγκαῖος παράγον γιὰτὶ ἀρκεῖ καὶ νομιζόμενο ἀπὸ τὸν Δικαστὴ πέρασμα στὴν πρᾶξι γιὰ νὰ στιγματισθῇ κάποιος σὰν ἐνοχος αὐτοῦ.

δργάνων στιγµατισµοῦ (ἀστυνοµίας καὶ δικαστηρίων), εἶναι καθοριστικὴ γιὰ τὴν ἀναγωγὴ κάποιου σὲ ἐγκληµατία. Τελικὰ, ποῖος θὰ στιγµατισθῇ σὰν ἐγκληµατίας καὶ θὰ σταλῇ στὶς φυλακὲς καθορίζεται, ὄχι µόνον ἀπὸ τὸ ἂν ἐτέλεσε ἐγκλήµα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανισµῶν ἐπιστηµάνσεως τοῦ ἐγκλήµατος, παραποµπῆς στὸ σύστηµα τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης καὶ καταδίκης. Ἡ κατανόησις λοιπὸν τοῦ τρόπου λειτουργίας αὐτῶν τῶν μηχανισµῶν θὰ διαφωτίσῃ τὴν διαδικασία στιγµατισµοῦ.

Νὰ λοιπὸν ποὺ ἡ συνειδητοποίησης τῶν προβληµάτων ποὺ θέτει ὁ σκοτεινὸς ἀριθµὸς ἔχει σὰν ἀναγκαῖο ἐπακόλουθο τὴν διεύρυνσι τοῦ πεδίου ἐγκληµατολογικῆς ἔρευνας µε τὴν δημιουργία ἐνὸς δευτέρου πόλου ἐνδιαφέροντος, τῆς κοινωνικῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ ἐγκλήµατος. Ἡ συστηµατικὴ διερενσησις αὐτοῦ τοῦ νέου πεδίου µελέτης θὰ φέρῃ σὲ φῶς ἕνα σύνολο γνῶσεων ποὺ θὰ ἀπαρτίσουν ἕνα νέο κλάδο τῆς ἐγκληµατολογίας, τὴν ἐγκληµατολογία τῆς κοινωνικῆς ἀντιδράσεως, ποὺ θὰ ὑφίσταται παράλληλα µε τὴν ἐγκληµατολογία τοῦ περάσµατος στὴν ἐγκληµατικὴ πράξι.¹ Ἡ τάσις πρὸς αὐτὴν τὴν κατευθύνσι εἶναι σαφὴς στὴν ἐπιστηµονικὴ κίνησι, ἂν καὶ οἱ σχετικὲς ἔρευνες βρίσκονται ἀκόµη σὲ ἐµβρυακὴ κατάστασι.

Στὴν ἀνάπτυξιν ποὺ θὰ ἐπακολουθήσῃ θὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ σκιαγράφησις μιᾶς στρατηγικῆς ἐρευνῶν µε ἀντικείμενον τοὺς κοινωνικοὺς μηχανισµοὺς ἐπιλογῆς, ἀπὸ τὴν µαζὰ τῶν παραβητῶν τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἐκείνων ποὺ καλοῦνται νὰ ἐνσαρκώσουν τὸ ἐγκληµατικὸν στερεότυπο µὲ τὸν στιγµατισµὸν τοὺς σὰν ἐγκληµατιῶν. Βέβαια, τὸ παρὸν στάδιο τῶν γνῶσεων πάνω στὸν τοµέα αὐτὸν δὲν ἐπιτρέπει τὴν συναγωγὴν συμπερασµάτων· θὰ περιορισθοῦµε ἀπλῶς στὴν διατύπωσι ὀρισµένων *ὑποθέσεων* πρὸς ἐπιλήθευσιν µε µελλοντικὲς *ἐµπειρικὲς* ἔρευνες.

III

Ἡ κοινωνικὴ ἀντίδρασις στὸ ἐγκλήµα, µε ἄλλα λόγια ἡ διαδικασία στιγµατισµοῦ, περιεµβάνει ὄχι µόνον ἐκδηλώσεις ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν τέλεση τῆς ἐγκληµατικῆς πράξεως ἀλλὰ ἐπίσης καὶ φαινόµενα ποὺ προηγοῦνται αὐτῆς. Στὴν πρώτη περίπτωσι κατατάσσονται οἱ ἐκφάνσεις τῶν κοινωνικῶν μηχανισµῶν φιльтраρισµατος ποὺ ὀδηγοῦν ὀρισµένους ἀπὸ τοὺς παραβῆτες (ἀληθεῖς ἢ νοµιζοµένους) τοῦ ποινικοῦ νόμου στὴν κτῆσι τοῦ στιγµατος τοῦ ἐγκληµατίου. Στὴν δευτέρᾳ περίπτωσι ἐµπίπτουν οἱ διεργασίες στιγµατισµοῦ στὸ ἐπίπεδο τῆς συμπεριφορᾶς, δηλ. ἀναγωγῆς ὀρισµένης συμπεριφορᾶς σὲ ἐγκλήµα. Παρὰ τὴν διαφορὰ σηµείου ἀναφορᾶς

τοῦ στιγµατος (στὴν πρώτη περίπτωσι, τὸ πρόσωπο, στὴν δευτέρᾳ, ἡ πράξις), πρόκειται γιὰ δύο ἐκφάνσεις τοῦ γενικωτέρου φαινοµένου τῆς κοινωνικῆς ἀντιδράσεως, ἐφ' ὅσον ὁ στιγµατισµὸς τοῦ προσώπου προϋποθέτει τὸν χαρακτηρισµὸν σὰν ἐγκληµατικῆς τῆς πράξεως τῆς ὁποίας δράστης θεωρεῖται τὸ πρόσωπο. Ἐτσι, ἡ ἀναγωγὴ μιᾶς πράξεως σὲ ἐγκλήµα ἐνέχει ἕνα *δυναµεῖ* στιγµατισµὸν ἐνὸς κύκλου προσώπων, αὐτῶν ποὺ στὸ μέλλον θὰ διωχθοῦν καὶ θὰ καταδικασθοῦν ὡς ἔνοχοι διαπράξεώς της. Στὴν µελέτῃ λοιπὸν τῆς κοινωνικῆς ἀντιδράσεως ἐµπίπτουν καὶ τὰ δύο πεδία στιγµατισµοῦ, δηλ. τὸ νοµοθετικὸ πεδίο ἀναγωγῆς πράξεων σὲ ἐγκλήµατα καὶ τὸ δικαστικὸ πεδίο ἀναγωγῆς παραβητῶν σὲ ἐγκληµατίες.

Ἐν τούτοις, σὲ μιὰ ἐργασία ποὺ ἔχει σὰν ἀντικείμενον τὸν σκοτεινὸ ἀριθµὸ τῆς ἐγκληµατικότητος, ἡ ἔκφανσις τῆς κοινωνικῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς συμπεριφορᾶς, νοµίζω ὅτι δὲν µπορεῖ νὰ στεγασθῇ. Ἐπιφυλασσόµενος λοιπὸν νὰ ἀσχοληθῶ µε αὐτὴν σὲ ἄλλη αὐτοτελὴ ἐργασία, ἐν συνεχείᾳ θὰ περιορισθῶ µόνον στὴν ἐξέτασι τῶν μηχανισµῶν *ἐπιλογῆς*, ἀπὸ τὸ σύνολο αὐτῶν ποὺ περνοῦν στὴν ἐγκληµατικὴν πράξιν, ἐκείνων ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὸ ἀντικείμενον τῆς ποινικῆς ἀντιδράσεως τῆς κοινωνίας.

Εἶδµε ἤδη ὅτι ἡ ἰδιότητα τοῦ ἐγκληµατίου καὶ ὁ ἰδιῶς κοινωνικὸς ρόλος ποὺ καλεῖται νὰ παῖξῃ ἀποκτώνται µὲ τὸν στιγµατισµὸν κάποιου σὰν ἐγκληµατίου, πρᾶγμα ποὺ ἐκφράζεται µε τὴν καταδίκη καὶ τὴν ἐπιβολὴ ποινῆς ἀπὸ τὰ ἐπίσηµα ὄργανα κοινωνικῆς ἀντιδράσεως, τὰ ποινικὰ δικαστήρια. Ἀπὸ τὴν τέλεσι ὅµως μιᾶς ἐγκληµατικῆς πράξεως µέχρι τὸν στιγµατισµὸν τοῦ δράστου ὡς ἐγκληµατίου µεσολαβεῖ ἕνα µεγάλο διάστηµα, ἡ διάρκεια τοῦ ὁποίου, καθ' ὅλην του τὴν διαδροµήν, καθορίζεται ἀπὸ τὴν πλήρωσιν πληθους ὁρων.

Κατὰ πρῶτον λόγον, ἡ κίνησις τῶν μηχανισµῶν τῆς ποινικῆς ἀντιδράσεως προϋποθέτει ὅτι τὸ τέλος τῆς ἐγκλήµατος *προσελήφθη* κοινωνικῶς, δηλ. ἔγινε γνωστὸ σὲ τρίτα πρόσωπα, ἔβραν τοῦ δράστου. Ὁ βαθµὸς τῆς κοινωνικῆς προσλήψεως τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήµατος µπορεῖ νὰ ποικίλῃ κατὰ περιπτώσεις. Μπορεῖ ἡ γνώσις τοῦ ἐγκλήµατος νὰ περιορίζεται µόνον μεταξὺ δράστου καὶ παθόντος, µπορεῖ νὰ ἐκτείνεται σὲ στενοὺς κύκλους προσώπων, εἴτε σχετιζοµένων µε τὸν δράστη ἢ τὸν παθόντα (οἰκογένεια, φίλοι), εἴτε καὶ ἐντελὸς ἀσχέτων πρὸς αὐτοὺς (τρίτοι µάρτυρες)· τέλος, εἶναι δυνατόν ἡ διάπραξις τοῦ ἐγκλήµατος νὰ πάρῃ µεγάλῃ δηµοσιότητα. Ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς κοινωνικῆς προσλήψεως τοῦ ἐγκλήµατος, γιὰ νὰ τεθοῦν σὲ κίνησι οἱ μηχανισμοὶ τῆς ἐπίσηµου ἀντιδράσεως, χρειάζεται νὰ περιέλθῃ τὸ ἐγκλήµα σὲ γνώσιν τῶν ἀρµοδίων διακριτικῶν ὀρχων. Νοµικῶς, ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτεπαγγέλτου διώξεως, ποὺ ἰσχύει γιὰ τὸ µεγαλύ-

1. Bl. καὶ Ph. Robert, «La sociologie entre une criminologie du passage à l'acte et une criminologie de la réaction sociale», *Année Sociologique* 1973, σ. 442.

τερο μέρος των εγκλημάτων, επιβάλλει στις δικτικές αρχές να προβούν στην δίωξη του εγκλήματος με δική τους πρωτοβουλία μόλις λάβουν γνώσι της τελέσεώς του. Κοινωνιολογικώς όμως, το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης είναι κυρίως μη αυτοτροφοδοτούμενο σε ποινικές υποθέσεις,¹ δηλ. εκτός από ένα μικρό μέρος εγκληματικότητας, του οποίου επιλαμβάνονται τα δικαστήρια κατόπιν αυτεπαγγέλτου διώξεως των δικωτικών αρχών, το μεγαλύτερο μέρος των υποθέσεων παραπέμπεται σ' αυτά από αυτούς που έχουν συμφέρον για την δίωξί τους (παθόντες ή τρίτοι).

Τις διεργασίες λοιπόν επιλογής, από τους παραβάτες του ποινικού νόμου, εκείνων που σε τελική ανάλυση θα στιγματισθούν σαν εγκληματίες, πρέπει να τις διακρίνουμε σε δύο φάσεις.

Η πρώτη φάσις περιλαμβάνει τις διεργασίες παραπομπής, δηλ. τούς όρους υπό τούς οποίους ώρισμένοι που έχουν γνώσι της τελέσεως ενός εγκλήματος παίρνουν την πρωτοβουλία να το καταγγείλουν στην δικαιοσύνη. Κατά την φάσι αυτή, επέρχεται μι πρώτη επιλογή, πολὺ σημαντική σε έκτασι, όπως είδαμε ήδη, υποψηφίων πρὸς στιγματισμό. Αὐτοὶ πού θά επιλεγούν κατά την πρώτη φάσι, δηλ. αὐτοὶ πού θά καταμνηνθούν, περνούν, κατά την διαδρομή της ποινικής διαδικασίας, ἀπὸ σειρά διαδοχικῶν επιλογῶν ἀπὸ τις ὁποῖες ἀπαλλάσσεται σταδιακὰ ἕνας ἀριθμὸς καταμνηνθέντων (ἀπόφασις τοῦ Εἰσαγγελέως περὶ ὁρέσεως τῆς μηνύσεως στὸ ἀρχεῖο, ἀπαλλακτικὸ βούλευμα, κτλ. κτλ.), μέχρι τελικῆς επιλογῆς αὐτῶν πού καταδικάζονται τελεσιδικῶς. Οἱ παράγοντες πού ἐπιδρῶνι καὶ προσδιορίζουν αὐτήν τήν προοδευτικὴ διαλογὴ μέχρι τελικῆς κρίσεως ἀποτελοῦν τήν δευτέρα φάσι τοῦ προβλήματος. Ἡ φάσις ὁμοῦ αὐτῆς δὲν θά μᾶς ἀπασχολήσῃ στὴν ἀνάπτυξι πού ἀκολουθεῖ, γιατί τοποθετεῖται ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐργασίας αὐτῆς πού ἔχει σὰν ἀντικείμενο τὸν σκοτεινὸ ἀριθμὸ τῆς εγκληματικότητος.

Τοὺς παράγοντες πού καθορίζουν τὰ ὅρια ἀνοχῆς ἔναντι τοῦ τελεσθέντος εγκλήματος καί, συνεπῶς, τῆς μὴ καταγγελίας του, ὀφείλει νὰ ἔξετασῇ κανεὶς ἀναφορικὰ, ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὴν στάσι τοῦ παθόντος ἔναντι τοῦ εγκλήματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν στάσι τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, στὸ ὁποῖο ἀνήκει ὁ δράστης.

Καθὼς εἶδαμε προηγουμένως, ὁ ἔρευνες γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ τῆς εγκληματικότητος, πού ἔγιναν πάνω σὲ θύματα εγκληματικῶν πράξεων, κατέδειξαν ὅτι ἕνα σημαντικὸ ποσοστὸ αὐτῶν δὲν καταγγέλλει στίς δικωτικές ἀρχές τὸ ἐγ-

κλημα τὸ ὁποῖο τοὺς ἐπληξε. Ὅσο παράξενο καὶ ἂν φαίνεται τοῦτο, τὸ φαινόμενο εἶναι διαπιστωμένο· πρέπει λοιπὸν νὰ ἐντοπισθοῦν οἱ γενεσιουργοὶ τοῦ λόγου. Ἀπὸ μεθοδολογικῆς ἀπόψεως, ἡ ἴδια μέθοδος πού χρησιμοποιοῦντο γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς ἐκτάσεως τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ τῆς εγκληματικότητος προσφέρεται καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσι, δηλ. ἡ ὑποβολὴ ἐρωτηματολογίου σὲ πληθυσμιακὸ δείγμα πού παρουσιάζει τὴν σύνθεσι ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ σχετικὲς ἐρωτήσεις θά πρέπει νὰ διατυπωθοῦν ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι κατάλληλες γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν κυρίως οἱ ἐξῆς ὑποθέσεις:

Ἡ πρᾶξι δὲν «προσελήφθη» σὰν ἐγκλημα ἀπὸ ἐκείνων κατὰ τοῦ ὁποῖου ἐστράφη. Τὸ ζήτημα τῆς προσλήψεως τοῦ εγκληματικοῦ χαρακτήρος τῆς πράξεως κατὰ τίς συλλογικὲς κοινωνικὲς παραστάσεις ἐμπίπτει στὸν κύκλο ἐρευνῶν πού ἔχουν σὰν ἀντικείμενο τὸν καθορισμὸ τῶν μηχανισμῶν ἀναγωγῆς τῆς πράξεως σὲ ἐγκλημα (βλ. ἀνωτ.).² Συνδέονται ὁμοῦ καὶ μὲ τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων ἀνοχῆς τοῦ παθόντος ἔναντι τοῦ εγκλήματος, ἐφ' ὅσον εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ καταγγέλλῃ τοῦτο στίς περιπτώσεις πού δὲν τὸ θεωρεῖ σὰν ἐγκλημα. Πράγματι, πράξεις οἱ ὁποῖες, νομικῶς, στοιχειοθετοῦν ἐγκλήματα, εἶναι δυνατόν, κοινωνικῶς, νὰ μὴ προσλαμβάνονται σὰν ἐγκλήματα ἀπὸ ἐκείνους κατὰ τῶν ὁποίων στρέφονται, παρὰ μόνον πέραν ὁρίσμιου *minimum* ἐντάσεως τῆς προσβολῆς (κατώφλι εγκληματικότητος) τὸ ὁποῖο, ἐξ ἄλλου, ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὴν κρατοῦσα ὑποδομὴ στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον τοῦ ατόμου. Ἀπὸ ποῖου σημείου π.χ. μιὰ «τολμῆρῃ χειρωνακίᾳ» σὲ μιὰ γυναῖκα παύει νὰ προσλαμβάνεται σὰν ὑπερβολικὴ οἰκειότης καὶ γίνεται αἰσθητὴ σὰν «βάνανος προσβολῆς» τῆς αἰδοῦς;

Τὸ ζήτημα ἔχει ἰδιαίτερα σημασίαν ἀντιμετωπιζόμενο κυρίως κάτω ἀπὸ τὸ πρῖμα τῆς διαφορικῆς προσλήψεως τοῦ εγκληματικοῦ χαρακτήρος μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων· ἐν ὅψει τῶν διαφορῶν πού παρουσιάζονται ἀπὸ τάξι σὲ τάξι στὴν ἐρᾶρχησι τὸν ἀξιών καὶ τὸν προκύπτοντος ἀποτελέσματος, ἡ ἴδια ἀξία εἶναι πῶς ἀπόλυτη γιὰ τὴν μία τάξι καὶ πῶς σχετικὴ γιὰ τὴν ἄλλη. Κατὰ μία μελέτη πάνω στὰ ἐγκλήματα τῶν ἐργαζομένων σὲ διάφορες ἐπιχειρήσεις στὴν Ἀγγλία, πάνω ἀπὸ τὸ 50% τῶν ἐρωτηθέντων ἐργατῶν ἦσαν τῆς γνώμης ὅτι ἡ κλοπὴ ἀρχίζει ἀπὸ ἀντικείμενα ἀξίας ἄνω τῶν 5 λιρῶν.³ Ἐπίσης, ὠρισμένες ἐκδηλώσεις βιολότητος δὲν θεωροῦνται σὰν ἐγκληματικὲς σὲ μερικοὺς

1. Βλ. J. B. Grossmann, «A model for Judicial Policy Analysis: The Supreme Court and the Sit-In Cases», in Grossmann & J. Tanenhaus, *Frontiers of Judicial Research*, Wiley, N. York 1969, σ. 405. Ἐπίσης Ph. Robert, «La recherche opérationnelle dans le système de justice criminelle», in *Etudes relatives à la criminalité*, VIII, τοῦ ἴδιου, op. cit., σ. 487.

2. Βλέπε σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο: «La perception de la déviance et de la criminalité». Συμβούλιο τῆς Ἑβρώτης, Ἐτραποβούργο, 1972 καὶ κυρίως τὴν εἰσήγησι Kutichinsky, ὁ ὁποῖος κάνει λεπτομερῆ παρουσιάσει τῶν μέχρι τότε σχετικῶν ἐμπειρικῶν ἐρευνῶν στίς διάφορες χῶρες.

3. Βλ. J. P. Martin, *Offenders as Employees*, Macmillan, London 1962, σ. 114 ἑπ.

ἐργατικούς οἰκισμούς στὴν Ἀγγλία, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ τυχὸν καταγγελία τους στὴν ἀστυνομία θεωρεῖται σὰν ἰδιαιτέρως ὑποτιμητικὴ ἐκδήλωση (χαφιεδισμός).¹ Βλέπομε λοιπὸν στὸν τρόπο προσλήψεως τοῦ ἐγκλήματος ἀπὸ τὸν παθόντα ἓνα παράγοντα μὴ ἐπισημάνσεως τοῦ ἐγκλήματος στὶς ἀρχές.

Μὲ τὴν πρώτη αὐτὴ ὑπόθεσι στενά συνδέεται καὶ μιὰ ἄλλη, δηλ. ἡ ἔκτασι τῆς ἀγνοίας τοῦ ποινικοῦ νόμου στὶς διάφορες κοινωνικὲς ομάδες.² Σὲ τελικὴ ἀνάλυσι ὅμως ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ συγχέεται μὲ τὴν προηγουμένη γιατί καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ἡ πρᾶξι δὲν προσλαμβάνεται σὰν ἐγκληματική. Ἡ διαφορά ἔγκειται στὸ ὅτι στὴν πρώτη περίπτωση ὁ δόλος τοποθετεῖται στὸ ἀπαγορευμένο ἀντικείμενο, ἐνῶ στὴν δεύτερη περίπτωσι, σ' αὐτὴ τούτῃ τὴν ἀπαγόρευσι.

Μιὰ τρίτῃ ὑπόθεσις εἶναι ἡ πεποιθήσις τοῦ παθόντος γιὰ τὸ μάταιο τῆς καταγγελίας λόγῳ μὴ δυνατότητος τῆς ἀστυνομίας νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν δράστη. Ἡ προσέγγισις τοῦ σημείου τούτου στὸ ἐμπειρικὸ πεδίο θὰ ἐπιτευχθῇ μὲ ἔρευνα πάνω στὶς συλλογικὲς παραστάσεις τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ομάδων περὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἀστυνομίας.³

Χωρὶς νὰ παραγνωρίζεται ἡ ἐπίδρασις ὠρισμένων προσωπικῶν παραγόντων πάνω στὴν διαμόρφωσι τῆς ἀνεκτικῆς στάσεως τοῦ παθόντος ἔναντι τοῦ ἐγκλήματος (π.χ. συμπάθεια πρὸς τὸν δράστη, φόβος ἀντιποινῶν, κτλ.), ἰδιαίτερη σημασία πρέπει νὰ δοθῇ στὴν περίπτωσι τῆς ἱκανοποιήσεως ἀπὸ τὸν δράστη ὅλων τῶν ἀστικῶν ἀξιώσεων τοῦ παθόντος. Εἶναι, προφανῶς, ὁ παράγονς πὺλ συντελεῖ κατὰ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ στὴν μὴ καταγγελία τῶν ἐγκλημάτων ἀπὸ τὰ θύματα. Τοῦτο ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὴν ἐκτίμησι τῆς διαφορικῆς κατανομῆς τῆς συγγνώμης τοῦ θύματος μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικο-οικονομικῶν τάξεων, ἐφ' ὅσον ἡ οικονομικὴ δυνατότης ἀποκαταστάσεως τῆς βλάβης πὺλ προκαλέσῃ τὸ ἐγκλημα διαφέρει π.χ. μεταξὺ δράστου ἐμπόρου καὶ δράστου ἐργάτου ἢ μικροῦπαλλήλου.⁴ Ἐτσι ἡ ἰδιοποίησις 50.000 δρχ. ἀπὸ τὸν ταμία τῆς ἐπιχειρήσεως ἔχει πολὺ μεγαλύτερες πιθανότητες νὰ καταμνησθῇ παρὰ ἡ ἐκδοσις ἀκαλύπτων ἐπιταγῶν πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀπὸ ἐπιχείρησι πρὸς ἐπιχείρησι, ὑπόθεσις πὺλ συνήθως «διευθετεῖται» μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων σὰν μιὰ ὁποιαδήποτε ἐμπορικὴ δόσοληψι.⁵

1. B.L. R. Hood & R. Sparks, *La délinquance*, Hachette, Paris 1970, σ. 32.

2. Πάνω στὸ θέμα αὐτὸ, βλ. Kutchisky, in op. cit. Ἐπίσης Goffin, «Un sondage d'opinion», in Actes du colloque international de Sociologie, du droit et de la justice, *Revue de l'institut de Sociologie, ULB* 1970.

3. B.L. σχετικῶς Α. Normandeau, *Enquête d'opinion sur la police au Québec*, Québec.

4. B.L. καὶ D. Chapman, op. cit., σ. 62.

5. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι, ἀν τὸ καταζητούμενο ἐγκλημα τῶν φερόντων λευκὸ περιλαίμο σπανίως φθάνῃ στὰ δικαστή-

Οἱ ὑποθέσεις πὺλ ἀναφέρονται πὺλ πάνω ἴσως νὰ μὴν ἐξαντλοῦν τὸν κύκλο τῶν μεταβλητῶν τῶν δρίων ἀνοχῆς τῶν παθόντων ἔναντι τοῦ ἐγκλήματος. Ἄν ἀναφέρθηκα εἰδικῶς σ' αὐτὲς εἶναι γιὰτὶ ἡ ἐπαλήθευσις τους πιθανολογεῖται βάσει τῶν πορισμάτων τῶν ἐρευνῶν στὶς ὁποῖες παρέπεμνα.

Ἐν ὄψει ὅμως συγκεκριμένης σχετικῆς ἐρεῦνης, εἶναι πιθανὸν μιὰ προκαταρκτικὴ ἔρευνα-pilote νὰ φέρῃ σὲ φῶς καὶ ἄλλες ὑποθέσεις, τίς ὁποῖες ἡ κυρία ἔρευνα θὰ κληθῇ νὰ ἐπαληθεύσῃ. Μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐκτίμησι τῆς ἐκτάσεως τῆς μὴ ἐπισημάνσεως στὶς ἀρχές τῶν τελουμένων ἐγκλημάτων καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν λόγων πὺλ τὴν ὑπαγορεύουν, παρουσιάζει ἡ μελέτῃ τῆς ἀντιδράσεως ἔναντι τοῦ ἐγκλήματος, τῶν μικρῶν κοινωνικῶν συστημάτων στὰ ὁποῖα ἀνήκει ὁ δράστης.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐκτυλίσσεται στὰ πλαίσια κοινωνικῶν συστημάτων, ὅπως εἶναι τὸ σχολεῖο στὸ ὁποῖο φοιτᾷ, ὁ ὀργανισμός, ἰδιωτικὸς ἢ δημόσιος, στὸν ὁποῖο ἐργάζεται, ὁ στρατός, κτλ. Ἐπειδὴ ἡ δράσις τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύσσεται κυρίως στοὺς κόλπους τῶν συστημάτων αὐτῶν, ἐπόμενο εἶναι καὶ ἡ τυχὸν ἐγκληματικὴ του δράσις νὰ ἐκδηλώνεται μέσα σ' αὐτά, ἡ δὲ κοινωνικὴ πρόσληψις αὐτῆς τῆς ἐγκληματικῆς δράσεως νὰ περιορίζεται συνήθως μέσα στὰ πλαίσια τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος στὸ ὁποῖο ἀνήκει ὁ δράστης. Εὐνόητο εἶναι λοιπὸν τὸ ὅσο καθοριστικὴ γιὰ τὴν ἔκτασι τοῦ σκοτεινοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἐγκληματικότητος εἶναι ἡ στάσις πὺλ υἱοθετεῖ τὸ μικρὸ κοινωνικὸ σύστημα ἔναντι τοῦ ἐγκλήματος.

Ὅλα τὰ μικρὰ κοινωνικά συστήματα πὺλ ἀναφέρουμε πὺλ πάνω ἔχουν σὰν χαρακτηριστικὸ ὅτι εἶναι ἱεραρχικῶς δομημένα κατὰ διάταξι πυραμίδος, στὴν κορυφῇ τῆς ὁποίας βρίσκεται ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα ὀλιγάριθμο συλλογικὸ ὄργανο πὺλ ἀποφασίζει γιὰ κάθε τι πὺλ ἀφορᾷ τὸ σύστημα, συνεπῶς, καὶ γιὰ τὴν ἐπισημάνσι στὶς ἀρχές τῶν ἐγκλημάτων τῶν ἀτόμων πὺλ ἀνήκουν σ' αὐτά. Τὸ ὅλο θέμα ἀνάγεται λοιπὸν στὴν μελέτῃ τῶν παραγόντων πὺλ προσδιορίζουν τὴν σχετικὴ ἀπόφασι ἐκείνου πὺλ ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ δεσμεύῃ μὲ τὴν ἀπόφασι του τὸ σύστημα.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ζήτημα, πὺλ μᾶς ἀπασχολεῖ, παρουσιάζει ἡ ἀπόφασις τοῦ διευθύνοντος ἐπιχείρησι, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν προσώπων πὺλ ἐργάζονται στὶς διάφορες ἐπιχειρήσεις, βιομηχανικῆς, ἐμπορικῆς, κτλ. καί, συνεπῶς, τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ διευθύνοντος αὐτοῦ νὰ ἀποφασίζῃ, σὲ περίπτωσι τελέσεως ἐγκλήματος ἀπὸ κάποιον ὑπάλληλο, ἂν θὰ καταγγεῖλῃ αὐτὸν στὴν ποινικὴ δικαιοσύνη ἢ ἂν θὰ ρυθμίσει τὸ ζήτημα μὲ ἄλλο ἐίδους ἀντίδρασι, π.χ. ἀπόλυσι τοῦ δράστου. Κατὰ τὸν Martin πὺλ ἐρεῦνησε εἰδι-

ρια, εἶναι ἀκριβῶς λόγῳ τῆς δυνατότητος αὐτῆς τῆς «διευθετήσεως» τῆς ὑποθέσεως.

κώς αυτόν τόν τομέα, ή συχνότης με την όποία ό διευθύνων την έπιχειρήσι καλείται νά άσκησι αυτή την έξουσία με αυτή την *de facto* διακριτική ευχέρεια, είναι πολύ μεγάλη,¹ κυρίως στις μεγάλες έπιχειρήσεις, πράγμα πού έχει μεγάλη κοινωνιολογική σημασία, γιατί καταδεικνύει ότι ό διευθύνων έπιχειρήσι, περισσότερο από κάθε άλλο φυσικό πρόσωπο, έχει την έξουσία ν' άποφασίζει περί του άν κάποιος συνάνθρωπος του θά λογοδοτήσει στη δικαιοσύνη γιά ένα έγκλημα του ή όχι. "Αν ληφθί όπ' όψι ή διόγκωσις της συγχρόνου έπιχειρήσεως κατ' άκολουθίαν της συγκεντρώσεως του κεφαλαίου, αντιλαμβάνεται κανείς ότι ό διευθύνων την έπιχείρησι άσκει πράγματι μιάν 'ιδιωτική δικαιοσύνη' καί επηρεάζει σε μεγάλη έκτασι τόν σκοτεινό άριθμό της έγκληματικότητας.

Τήν δικαιοδοτική του έξουσία άσκει ό διευθύνων την έπιχειρήσι άποσκοπόντως στο συμφέρον της έπιχειρήσεως. Δεδομένου δέ ότι κανείς δέν επιδιώκει την ποινική δίωξι κάποιου άν δέν έχει ίδιο συμφέρον,² τότε μόνον ό διευθύνων την έπιχειρήσι *παραπέμπει* την ύπόθεσι στην Δικαιοσύνη, όταν τούτο έξυπηρετεί τό συμφέρον της έπιχειρήσεως.

Πλην της περιπτώσεως όπου ή έπιχειρήσις ζημιώθηκε από τό έγκλημα, όποτε κύριο κριτήριο της καταγγελίας ή όχι του δράστου στις άρχές είναι ή άποκατάστασις της ζημίας εκ μέρους του δράστου, συνήθως, ή κοινολόγησις του έγκλήματος αντιμετώπιζεται από την διευθύνοντι της έπιχειρήσεως σάν μειωτική της ύπολήψεός της, καί γι' αυτό προτιμά νά μή τό καταγγείλνι άλλα νά τό άντιμετωπίσι με πειθαρχικές κυρώσεις.³ Τούτο όμως δέν ισχύει, φαίνεται, έξίσου γιά όλες τις βαθμίδες της ιεραρχίας του προσωπικού, γιατί ή μειωτική επίδρασις πού έχει ή δημοσιότης του έγκλήματος γιά την ύπολήψι καί την πίστι της έπιχειρήσεως είναι τόσο μικρότερη όσο χαμηλότερη είναι ή θέσις πού κατέχει ό δράστης στην ιεραρχική κλίμακα. "Η κλοπή π.χ. πού θά κάνη ένας έργάτης ή ένας κλητήρας δέν έχει αντίκτυπο πάνω στην ίδια την έπιχείρησι, ενώ ή υπεξαίρεσις από ένα διευθυντή της, ό όποιος κατά κάποιο τρόπο την εκφράζει στο κοινό, δέν άφήνει άθικτο, στο μάτι του κόσμου, τό κύρος της έπιχειρήσεως. "Ετσι, παρατηρείται ότι τά έγκλήματα των άμειβομένων με μηνιαίο μισθό υπάλληλων τών μεγάλων έπιχειρήσεων ύποκινείται κατά τό μεγαλύτερο ποσοστό τους στην έσωτερική ιδιωτική δικαιοσύνη του διευθύνοντος την έπιχείρησι, ενώ αντίθετως τά έγκλήματα των ήμερομισθίων καταγγέλλονται συνήθως στην ποινική δικαιοσύνη.⁴

Πάντως ή προσφυγή στην ιδιωτική δικαιοσύνη, τού διευθύνοντος την έπιχείρησι, γίνεται, έφ' όσον

ή γνώσις περί τελέσεως του έγκλήματος περιορίζεται στα πλαίσια της έπιχειρήσεως, καί μάλιστα στους κύκλους τών στελεχών της. "Αν, αντίθετως, τό έγκλημα παίρνει μεγάλη δημοσιότητα, πέραν τών στεγανών του συστήματος, τότε οι λόγοι πού, όπως είδαμε πιό πάνω, συνηγορούν στην άπόκρυψι του έγκλήματος από την τακτική ποινική δικαιοσύνη, δέν συντρέχουν στην προκειμένη περίπτωση. Τουναντίον, εδώ τό συμφέρον της έπιχειρήσεως άπαιτεί νά παρουσιασθί αυτή στα μάτια του κόσμου σάν ιδιαίτερα εύαισθητη στα θέματα νομιμότητος καί ήθικης τάξεως. Γι' αυτό, σε περίπτωση πού τό έγκλημα παίρνει εύρύτερα δημοσιότητα πού ξεπερνά τά πλαίσια της έπιχειρήσεως, ή Διεύθυνσις σπεύδει νά τό καταγγείλνι.⁵

Σε μιá ξεруνα πού έχει σάν άντικείμενο την έπιήμανσι τών παραγόντων καί την κατανόησι τών διεργασιών της «παραπομπής» της ποινικής ύποθέσεως στην ποινική δικαιοσύνη, δηλ. της καταγγελίας του έγκλήματος από αυτούς πού έλαβαν γνώσι της τελέσεώς του, δέν θά μπορούσε νά κάνη κανείς άφαίρεσι της δράσεως αυτών τους όποιους ό Becker άποκαλεί «εργολάβους ήθικης» (*moral entrepreneurs*).⁶ Είναι κυρίως συλλογικά όργανα (σωματεία, άστικές έταιρείες, ενώσεις προσώπων, κτλ.), τά όποία θέτουν σάν σκοπό τους την άνάληψι σταυροφορίας γιά νά άποτρέψουν τόν κίνδυνο καταλύσεως όρισιτών εκφάνσεων της ήθικης τάξεως, τόν όποιον πιστεύουν ότι διατρέχει ή κοινωνία (άντιαλκοολικοί σύλλογοι, θρησκευτικά σωματεία, διάφορα κινήματα κατá άσέμαν δημοσιευμάτων καί ταινιών, κτλ.). "Όσες φορές ό ήθικός κανόνας, με την άυστηρή τήρησι του όποιου άυτοεπιφορτίζονται οι φορείς αυτοί, είναι ένισχυμένως με ποινική κύρωσι, τότε οι όμάδες αυτές αναλαμβάνουν δράσι γιά την διαπίστωσι τών παραβάσεων, την κατεμήνυσι τών παραβατών καί την προσκόμισι τών ένοχοποιητικών άποδείξεων ώστε νά επιτύχουν την καταδίκη του παραβατού. Τήν δράσι την «εργολάβων της ήθικης» μπορούμε νά παρακολούθησμε σε δίκες κατá ταινιών ή αναγνισμάτων, όπου προβάλλεται άνάγλυφα ό ρόλος τους τόσο στην κίνησι της δίωξεως όσο καί στις επόμενες διαδικαστικές φάσεις. "Η συστηματική κοινωνιολογική μελέτη της δράσεως τών αυτοκλήτων αυτών φρουρών της ήθικης παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον από της άπόψεως του θέματος πού μάς άπασχολεί, γιατί, καθώς οι παραβάσεις, με την κύρωσι τών όποιων άσχολούνται οι όμάδες αυτές, δέν προσβάλλουν άτομικά συμφέροντα άλλα ήθικές άρχές, ή «παραπομπή» τους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης γίνεται κυρίως με την πρωτοβουλία αυτών τών όμάδων, οι όποιες, λόγω του σκοπού τους, είναι οι μόνες (πλην τών άρμοδίων άρχών) πού δρα-

1. *Offenders as Employees*, op. cit., σ. 104-105.

2. Becker, *Outsiders*, op. cit., σ. 122.

3. Martin, op. cit., σ. 107.

4. D. Chapman, op. cit., σ. 62.

5. Becker, op. cit., σ. 122 έπ.

6. Becker, op. cit., σ. 147 έπ.

στηριοποιούνται γιὰ τὴν καταγγελία αὐτῶν τῶν παραβατῶν. Μ' ἄλλα λόγια, εἶναι οἱ ἀποκλειστικοὶ σχεδὸν τροφοδότες τῆς δικαστικῆς μηχανῆς μὲ τέτοιου εἶδους ὑποθέσεις.

Τεράστιο ἐπίσης ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἐρευνα πάνω στὴν δρᾶσι τῶν ὁμάδων αὐτῶν καὶ γιὰ τὴν ἐξακρίβωσι τοῦ κατὰ ποίαν ἔκτασι ἡ δρᾶσις αὐτῇ εἶναι κοινωνικῶς πρόσφορος, δηλ. κατὰ ποιοῦ ποσοστὸ οἱ καταγγελλόμενες παραβάσεις προσβάλλουν πράγματι ζωντανὰς ἠθικὰς ἀξίες ἢ ἀπλῶς στοιχειοθετοῦν τὸν τύπο ἀξιοποιῶνων πράξεων, τῶν ὁποίων ὁ οὐσιαστικὸς λόγος καθιερώσεως ἔχει ἤδη ξεπερασθῇ ἀπὸ τὴν ἐξέλιξι τῶν ἡθῶν. Πράγματι, εἶναι δυνατὸν ἡ «πρόσληψις» μιᾶς πράξεως ὡς παραβάσεως νὰ εἶναι συνέπεια ὄχι τῆς ἀντικοινωνικότητος της ἀλλὰ τῆς κοινωνικῆς δυσπροσαρμοστικότητος τοῦ διώκτου της, ὁ ὁποῖος, μὴ μπορῶντας νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ κοινωνικὸ του περιβάλλον στὴν ἐξέλιξι τῶν ἡθῶν, θεωρεῖ ὡς ἐκλυσὶ κάτι τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι παρὰ μετὰβασις. Αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι σὲ πολλὰς περιπτώσεις τέτοιου εἶδους ἐγκλημάτων, ἂν καὶ ἡ ἀπαράβασις ἔχει πάρει μεγάλη δημοσιότητα (π.χ. προβολὴ ταινίας σὲ κεντρικὴ αἴθουσα τῆς πρωτεύουσας, ἐκτεταμένη διαφήμησις της ἀπὸ τὸν Τύπο,

κτλ.) καὶ συνεπῶς ἔχει περιέλθει σὲ γνώσι τῆς Εἰσαγγελίας, ἐν τούτοις, δὲν ἀσκεῖται διώξις αὐτεπαγγέλτως, ὅπως θὰ ἔπρεπε, ἂν προσλαμβάνονταν ἀπὸ τὸν Εἰσαγγελέα ὡς προσβλητικὴ κατὰ τῶν ἡθῶν. Ἀσκεῖται διώξις κατόπιν μηνύσεως τοῦ «εργολάβου ἠθικῆς», ὁπότε ὁ Εἰσαγγελεὺς ἐξαναγκάζεται νὰ διώξῃ λόγῳ τῆς ἀρχῆς τῆς νομιμότητος, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἐκδήλωσις πληρῶνει τὸ νεκρὸ γράμμα τοῦ νόμου. Μία σχετικὴ ἐρευνα λοιπὸν πάνω σ' ἓνα ἐκτεταμένο καὶ εὐρὸ δείγμα πληθυσμοῦ θὰ ὡδήγοῦσε στὴν συναγωγὴ χρησίμων συμπερασμάτων καὶ θὰ ἐπέτρεπε στὸν νομοθέτη νὰ προσαρμόσῃ τὴν κατάστασι τοῦ νόμου στὴν κατάστασι τῆς ζωντανῆς ἠθικῆς, ὥστε νὰ μὴ δημιουργοῦνται τεχνητοὶ ἐγκληματίες.

Ἐνας κύκλος ἐμπειρικῶν ἐρευνῶν μὲ ἀντικείμενο τίς ὑποθέσεις ποὺ ἀναφέραμε θὰ ρίξῃ φῶς στοὺς μηχανισμοὺς καταγγελίας τῶν ἐγκλημάτων στὸ σύστημα τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης καὶ θὰ δημιουργήσῃ ἓνα σύνολο γνώσεων πάνω στὶς διεργασίες διαλογῆς τῶν ἀδικημάτων ποὺ προωθοῦνται πρὸς στιγματισμὸ τῶν δραστῶν τους καὶ ἐκείνων ποὺ καλύπτονται ὀριστικὰ ἀπὸ τὸν σκοτεινὸ ἀριθμὸ.